

349411

UNIVERSITY OF TORONTO

1932

BIBLIOTECA

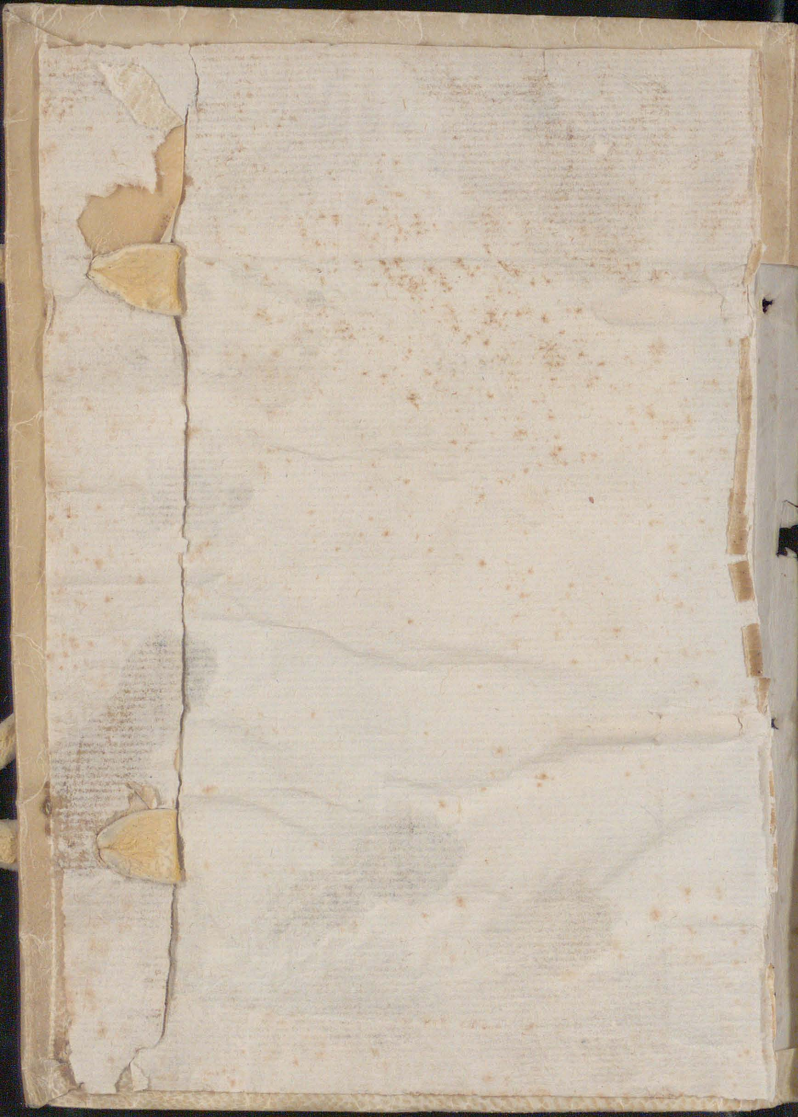
DE LA

Universidad de Salamanca.

Sala Est. Tab. Núm.

34941

ARTIS RHODORICAE
COMPENDIOSA TABULA

19

34941

~~num. 31. cap. 7. num. 50.~~

CVM PRIMUM VIDERETUR SE ANNO
1600. 1601. 1602.

b16729316

Thomas P. ... 15 ...

ARTIS RHETORICÆ
COMPENDIOSA COAP-
tatio ex Aristotele, Cice-
rone & Quintiliano.

AELIO ANTONIO NEBRISSENSE
Chronographo Regio Concinnatore.

NUNC DENO PERBIVS NEPOTEM TYPIS
vulgata, & a Ioanne Lopea Serrano typicæ officinæ castigatore
hac secūda editione diligētius recognita, & a multis mea
dis, quibus prima editio scatebat vindicata.

(*)

3

CVM PRIVILEGIO. GRANATAE.
ANNO. M. D. LXXXIII.

Coll. Soc. S. Salm. ex dono Regum

1854

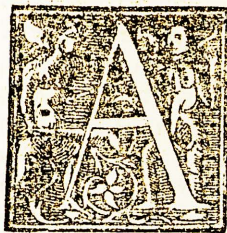
Coll. 200: Ben. G. Year et quoniam

AD ILLUSTRISSIMUM AC

Reuerendissimum. D.D. Ioannē Mendez de Saluatierra alme Ec-
clesiæ Granatensis Archiepiscopum dignissimum, Regiūq; Consta-
liarium, & literarum Mæcenatem amplissimum Antonij Nes-
brissensis Xanti filij Magistri Antonij nepotis in aui
sui Artem Rhetoricam nunc de-
nuo excussam.

(?)

PRAEFATIO.

AMPLITUDO NOMINIS TVI
praesul maxime. S. E. princeps, & istius
sedis excelsa dignitas (inqua semper ve-
rus honor, & splendor virtutis cernitur)
meumq; de singulari tua humanitate iudi-
cium facit: vt magni mea interesse puta-
rim, quam Artem Rhetoricam auus meus
olim illustrissimo. ac Reuerendissimo. D.

D. fratri Francisco Ximenez. S. R. E. Cardinali Hispaniensi Mæ-
cenati suo prima editione nuncupauerat: eandem tuae Dignationi
Illustrissimæ, post tanti patroni obitum hac secūda nunc denuo cōse-
crare. Quū enim anno à Christo nato. 1529. Hic libellus in vul-
gus ederetur: & ex eo tempore, quo est excussus, vel prop-
ter summā heredū incuriam, vel propter nimios sumptus: qui quis-
dem (comparatis omnibus rebus, quæ ad imprimendum pertinent)
innumerabiles pæne sūt, typis, vt alia multa opera, quæ auus meus
scripta reliquit, nunquam fuerit vulgatus: inopinato tandem vetus-
simum quoddam exemplar Burgis allatum, & in cenobij diui Aus-

PRAEFATIO.

gustini antiquissima bibliotheca nuper repertū ad manus meas peruenit. Quod, quū fronte placida à me fuisse acceptum: statim adij ad literatissimos viros, & huius nostræ tempestatis doctrina toto orbe terrarum clarissimos (quibus ego vtor valde familiaris ter) D. Ildefonsum Bilches Pacheco Ecclesiæ Granatensis Cantorē, Doctore Theologum præstantissimum: & Doctorem egregium Petrum de Piña Fustero multis animi dotibus præditum, & liberalium disciplinarum peritissimum. Qui quidem, præter eas facultates, quibus sunt insigniti, politicis delectatur studijs, literasq; humaniores amplectuntur, & eloquentia præter ceteros pollent. Eos itaq; de huius Artis Rhetoricæ editione consolui: qui postquam eam summis laudibus satis celebrassent, magnā in me culpā contulerunt, & de negligentia accusarunt. Quo nomine, quum libellum meum (meum enim iure appello, vt quem hereditarium habeam ornamentum) perpetuis multorum annorum tenebris quasi nocte quadā obscuratum prorsus atq; extinctum viderē: statim, ne lateret obrutus vetustate, prælo submitte dū curavi: vt & bonarū literarū studiosis gratū facerē, & vt haberet nostra ætas, atq; adeo posteritas ipsa idem in Hispaniā beneuolentiæ meæ testimonium, quod auus meus semper præbuit. Mito igitur eum ad te princeps illustrissime, (quando ita ratio postulat) summa cum vigilantia Ioannis Lopez Serrano typicæ officinæ castigatissimi exactissimi correctum, & à mendis quam plurimis, quibus antea Operarum incuria scatebat, & erat deformatus nunc sua correctione vindicatum, & orthographiæ lepore perpolitum. Nam quū de literis ita bene meritus sis, vt nemo ferè huius ætatis melius, & in florētissima Complutensi Academia iam per annos multos alios publicè docueris posteritati & gloriæ inseruiens, semperq; literarū patronus perstiteris: cum, qui in clientelam fidemq; tuam se confert, suscipere, &

huic

PRAEFATIO.

huic in nobili ista tua bibliotheca, quam omni librorum egregiorū
 copia refertissimam instruis, & tāquā Musarum & Apollinis
 aedes construis, locum vllum (certò scio) assignare non granabes
 ris. Qui suscepto Academiæ nostræ Granatensis patrocínio, nihil
 prætermittis, quod ad eam ornandam augendam q̄; pertineat. Qui
 iudicio es præditus accerimo in æstimandis hominum ingenijs ac
 moribus: & quæ pro cuiusq̄; meritis præmia debentur, ea libentis-
 simè ac liberalissimè persolis. In quo nemo est, qui & tuam animi
 singularem æquitatem & moderationem non admiretur ac laus-
 det. Ipse autem, qui antea fueras, idem omnibus es. Nemo excludis-
 tur sermone tuo, nemo congressu, tui omnibus copiam facis, eandē
 omnibus humanitatem ostendis. Qui miseros & egenos elemosys-
 na singulis diebus subleuas. Qui studiosis adolescentibus beneficen-
 tiam præstas. Quorum ex ingenijs nõ dubito quin quotidie aliquid
 efflorescere tuo beneficio videas. Sed quia tecum loquor, ne serui-
 re tuis auribus, & ne in adulatoris notam (id quod est à me maxi-
 mè alienum) videar incidere, nolo multus esse. Iam igitur multorum
 iuuenum precibus nullam proclamantium huius facultatis extare
 artem satisfacimus. Pateant Granatensis Academiæ fores post
 hac: minimè hanc facultatē discere cupientibus ocludantur. Quā-
 do, quæ breuem & quasi compendiariam dicēdi viam tradat, Rbe-
 toricam habent Artem. A me verò munusculū hoc habebis. exiguū,
 inquires, fateor, sed velim spectes animum, non rem. Et librum hunc
 tuo nomini dicatum non iam meum, sed tuum putes esse, & ab obs-
 trectatorum, quos multo plures quàm laudatores nostrum seculum
 tulit, defendere velis & vindicare, ut luce, qua diu caruit, per-
 fruatur. Huius autem beneficij memoria meo animo illucescet ma-
 gis & vigebit: atq̄; ita in Nebriffensi familia semper honos, nomē

q̄ tuum laudes q̄ manebunt. Deus Opt. Max. Dignitatem istam
tuam perenni felicitate secundet. Granate Calen.
Septemb. Anno. 1583.
(?)

Amplitudini tuæ.

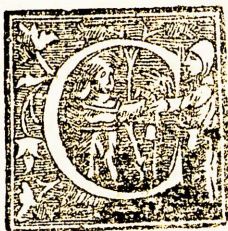
[Obsequentissimus, atq̄. in perpetuum.
devotissimus.

Ant. N. Xanti. F. Antonij. N.

AD ANTONIVM NEBRIS-

*sensem doctissimi Aelij Antonij Nebriffensis Latialis lingue
in Hispaniam recuperatoris clarissimi nepotem felis-
cem. Augustini de Vergara Barabona sacro-
rum Canonum, Sanctarumq; legum
studiosi digna con-
gratulatio.*

(?)

ON gratulor tibi, non
gratulor vir ornatissime
labores hos, & vigilias,
quas, præter magnos sū-
ptus, in aui tui, & nostri
parentis edendis operibus labentis æta-
tis, nedicam negligentia iniuria obso-
lescentibus contulisti. Quippe Hispa-
næ Reipub. communis est hæc lætitia,
communis gloria, & cōmunis vtilitas.
In quo confirmādo, cū tā omnibus cōf-
tet, nihil argumēta vibrās immorabor.

Quod omnes sentiunt, ipse nūc prædico: quod omnes dictant scribo, & pro gaudij mei exuberantia (potissimū in Eloquentiæ tractatu) ergate, & Antonii decus Hispaniæ amicū pectus ostēdo. Et hoc eò magis, quod ad id consequēdū, vt inquā, è obliuionis caligine elaboratos codices inclaritatem deducas ad illustrioris nominis propaginē, & posteram celebrationē. D. D. Ioannē Médez à Saluatierra Granatēsem Antistitē Illustrissimū (in quo literarū vbertas, virtutū summarum ornāmētum, & christi pauperes amplectētis elucet exemplar) elegisti patronū. Nil sane omniū iudicio feceris prudentius, aut consultius destinari. Oratoriæ enim facultatis breuē, & elegantē methodū Antonianam concionatori facūdissimo euāgelici sermonis lenocinio fulgurāti (cuius

ius doctrinæ præstantis nobilitate Cõ
pluten ses Gymnasiorum parietes faul-
tissimè personarunt) in secunda pro-
mulgatione consecrafti. Quem nõ mo-
do huius muneris integritati facturum
fatis arbitreris, sed & cumulatissimis sui
splendoris beneficijs nostra vota locu
pletaturũ cõfidas. Et profecto hoc tua
iam virtus meretur, cura, diligẽtia, ani-
mi solertia, & amplitudo. Dignus es vt
ameris, & parẽ, mea sentia, cũ auo tuo
peritissimo consequutus es laudẽ: qui
labores suos labore seruasti, & tradita
monumẽtis dogmata probatissima tu-
tatus, ædificij Mineruæ columnas tuis
humeris cõtra quorũdam nouis rebus
(nescio qua animi pietate, erudiendæ
iuuentutis prætextu) studentium vires
reluctatus, voti cõpos euadẽs sustẽtafti.
Prodeant Antoni decoratissime, pro-

deant sine calumniantium liuore parē-
tis nostri Antonij, & apud nationes ex-
teras viri absolutissimi omnia volumi-
na, extent, viuāt, maneant. Abeant ob-
trectatores, qui virum tantum tenebri-
cosis suis scholijs vulgi stimationem af-
fectantes conantur obscurare. Tu ve-
rò, quam adhuc habuisti de omnibus
curam, habe: cæpta prosequere: prælo,
& excussoribus sedulam operam impē-
de: innitere gnauiter ne aliquod è tan-
tis pereat voluminibus, aut intermo-
riatur opusculum. Quæ, vt floridius, &
honestatius increfcant, ac vires adau-
geant suas, illamq; propriã, & origina-
riã Aelij Nebrissensis referant mâum,
viri habent castigatorem, seu correc-
torē (quē tu è paucis delegisti) Sacerdo-
tē integerrimū, honestis sane moribus
emicantē Romana phrasi viam Cice-
ronis

ronis imaginem, non vmbra[m] assequē
ti præstantissimum Ioannem Lopez
Serrano: Qui cum tanta sit (& hoc non
meo, sed comuni iudicio) humarum li-
terarum eruditione refertus, atque alijs
naturæ dotibus, & ornamenti instru-
ctus, neminem præse contemnit, om-
nes literatos existimat, quosuis consu-
lit, non intumescit. Hic Serrano politis-
sima lima, si aliqua in vulgus adultera-
ta à nostro parente Antonio de gene-
râtia emanarunt, in pristinum statum
restituēt, ad exactam interpretationē
rediget, & ad suum cādorem quam op-
time reuocabit. En editum de bene di-
cendi arte opusculū, quod ego (vt intra
certos limites Aristotelē, Ciceronē, Fa-
uiū valeā continere) memoriæ tenaci-
ter cōmendo: & adolescētes mandādū
exhortor: si valet cuiq; dū digna est ex
horta

hortatio. Vt omnes intelligāt, nō tātū
Grāmaticā, verū & Rhetoricam faculta
tū omniū ornatricē (ad gloriā Hispanā)
è Nebrissēnsi fonte posse hauriri. Ne,
quæ ille tam emundē cōcinnauit, clau
sulas, nedum sapientum libros pertina
ci labore rimatus, nostro cum dedeco
re aliunde petantur.

Eia igitur Granatensis iuuentus Rhe
toricæ artem Antonianam frequenter
versate. Et ne à felici studio vos fastidiū
deterreat, breuis est, & luxuriantes plus
equo ramos deamputauit. Elegans est,
nam è priscis ætatibus, & nouissimis cū
delectu præstantiora coniunxit. Necess
saria est, quippe nunquam ita, vt nunc
humanæ aures dulci loquentia demul
ceri postularunt. Eloquētia indigemus
omnes. Theologus, vt ad Christianæ ve
ritatis fidem in virtute languentes ho
mines

mines alliciat. Iuris consultus, vt sanctarum legum substantiam (quæ miris est Eloquentiæ coloribus conspersa) suauiter exponat. Medicus, vt dum curandis corporibus incûbit (opus quidẽ egregium) etiam & animi ægritudinem dicendi suauitate, & gestus moderatione repellat: Quid dicam de viro aulico, & urbano? Quem nisi huius disciplinæ ornamenta honestarint, rationis, & totius comitatis expertem iudicabis. Simile namq; ministerium, Antoni Illustris, eo animos audientiũ inuitauit, vt quos ingenij feliciter leuat acumen, hebescētium miserè non disijciat inuidia: & quos doctorum perpoliuit industria, stultorum non in honestet ignorantia: ac quos maiorum incendit gloria, viuētium non remittat inertia. Sed solenni hoc munus celebrantium spectaculo,
mani-

manibusq; plaudentium, insigni magnatum corona suis votis fouentium, graui literatorũ cætu celebri doctrina approbantium Rhetores, & Oratores ornentur. Vt maiori aucti gloria facultatum amatores resplendeant, & discendi studio flagrantes ad Eloquentiam cumulatius incitetur.

Finis.

¶ Con licencia del Ilustre Señor Licenciado Antonio Barba Frouisor en este Arçobispado de GRANADA.

(?)

L Vdouici Sanchez vtriusq; iuris stu-
diosissimi scholastici carmen in Ar-
tis Rhetoricæ Aelij Antonij cõ-
mendationem.

Siquis viuēdi disertum quæritat iter:
Perlegat istud opus, viuat & absq;
(metu.

Hac in clara domo Polyhymnia namq;
(arat illa,

Diligit & soliũ, quod fecit Antonius
Huc Medicus veniat, Consultus iuris,
(& ille,

De cuius ore Deus nõ cadit vna saly
Sumere materiam q; coloris, temporis
(vsus,

Soluere q; Antonio præmia tam me
(rita.

¶ Anacephalæosis operis.

(?)

P reparatio operis Caput. I. fol. 9.	De Vsu argumentorum. Cap. 18. fol. 35.
An Rhetorica sit ars & quid est. Cap. 2. fol. 9.	De Confutatione. Cap. 19. fol. 36.
De Artifice. Cap. 3. fol. 10.	De Peroratione. Cap. 20. fol. 39.
De Materia. Cap. 4. fol. 11.	De Causis in genere. Cap. 21. fol. 41.
De Instrumentis. Cap. 5. fol. 13.	De genere Demonstratiuo. Cap. 22. fol. 43.
De Fine. Cap. 6. fol. 14.	De genere Deliberatiuo. Cap. 23. fol. 46.
De partibus Rhetoricæ. Cap. 7. fol. 15.	De genere Iudiciali. Cap. 24. fol. 50.
De Inuentione. Cap. 8. fol. 16.	De Dispositione. Cap. 25. fol. 51.
De Diuisione caussarum. ibidem.	De Elocutione. Cap. 26. foli. 55.
De Statu Caussarū. Cap. 9. fol. 18.	De Memoria. Cap. 27. foli. 59.
De triplici statu caussarū. Cap. 10 fol. 19.	De Pronuntiatione. Cap. 28. fol. 67.
De Ratione, Iudicatione. Cap. 11. fol. 20.	
De sex Orationis partibus. Cap. 12. fol. 22.	
De Exordio. Cap. 13. fol. 24.	
De Narratione. Cap. 14. fol. 27.	
De Partitione. Cap. 15. fol. 30.	
De Confirmatione. Cap. 16. fo. 31.	
De Syllogismo. Cap. 17. fol. 33.	

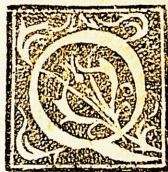
¶ Finis.

QVINQVE

RES IN QVALIBET AR-
te esse necessarias.

(2)

¶CAPVT PRIMVM

QUOD in cæteris artibus (quarū
finis est aliquod opus) vſa eue-
nit: vt quinq; propemodū res
ſint neceſſariæ, ars, artifex, ma-
teria, inſtrumēta, finis: id quoq;
in arte dicendi maiorem in modum exigi de-
bet. Ars eſt, per quā artifex operatur. Artifex
eſt, qui per artem operatur. Materia eſt, circa
quā ars verſatur & artifex. Inſtrumenta ſunt,
quibus opus ex materia perficitur. Finis eſt
opus ipſum ab arte & artifice profectum. Eſto
exempli cauſſa. ars cælandi eſt, per quam cæ-
lator cælat. Aurum, argentum, æs ſunt mate-
ria, circa quam cælator & ars cælandi verſan-
tur. Cælum, Lima, Scobina, ſunt inſtrumē-
ta: quibus artifex in cōformanda materia vti-
tur.

tur. Vas cælatum, siue signum est finis in arte cælandi. Sed quia, vt Aristoteles ait, duo sunt genera finium: alterum opus, alterum operatio: & in cælatura quoq; duplex potest esse finis: aut ipsum opus cælatum, aut bene cælare. Pari modo in arte dicendi opus est in primis artificio, per quod artifex operetur: ea est Rhetorice, quæ Latinè Oratoria dici potest. Opus est etiam artifice, qui per artem operatur: is est Rhetor, qui Latinè Orator. Opus quoq; est subiecta materia, circa quam Rhetor & Rhetorica versentur: ea propriè est in triplici genere causarum: Demõstratiuo, De liberatiuo, iudiciali. Opus est præterea instrumentis, quibus operetur, ingenio videlicet, multimoda eruditione, animi præstantia, voce, latere, decore. Ad hæc opus est omnia superiora ad certum finem dirigere: est Oratio aptè composita, siue benedicere ad persuadendum.

AN RHETORICE SIT ARS, ET

quid sit. Caput. II.

DVbitabit verò quispiã sit ne ars benedicendi. Nã quí indocti & barbari & ferui

ui prosequitur aliquid dicunt simile principio, narrant, probant, confutant, & quod vim habeat Perorationis, deprecatur. Ante Tisiam, præterea & Coracem, primos artis inuentores, multi fuere disertissimi, qui (sola Natura duce) perorarunt causas. Sed quod sit ars: confirmatur maximorum virorum autoritate, qui libros de arte Rhetorica inscripserunt: essetque indignum, si quæ aliarum rerum, quæ sunt minus dignæ, sint artes ab hominibus excogitatae: Rhetoricen maximum atque pulcherrimum opus in tam sublime fastigium putemus sine arte peruenisse. Erit igitur non solum ars: sed, quemadmodum apud Platonem. Pothus interroganti Chierophonti respondit, omnium artium pulcherrima. Rhetorica verò ab Isocrate, Gorgia, Theodecte, aliisque compluribus, vis facultasque persuadendi definitur. Sed & pecunia interdum persuadet, & gratia, & autoritas, & dignitas, & aspectus ipse sine voce. Persuadent etiam verbis meretrices, adulescentes, mendicæ. Atque ediuerso non semper Orator persuadet. Apollodorus Oratorē Fortunæ subiicit: ut si non persuaserit,

DE ARTIFICE.

non sit Orator. Aristoteles ab eventu excludit quem dicit, Rhetoricen esse vim inueniendi omnia in Oratione persuasibilia. Celsus, Rhetoricen nō de veris, sed de similibus veri, esse putat. Non enim, ait, bona conscientia, sed victoria litigantis est præmium. Quod si verum esset: Rhetorica pessimo cuiq; arma daret ad nocendum. Sit igitur Rhetorices vera diffinitio, ars bene dicendi. Nam & Oratoris omnes partes complectitur & mores: quū bene dicere non possit, nisi bonus. In idem redicit Chrysippi sententia quem dicit esse scientiam rectè dicendi.

DE ARTIFICE.

Caput. III.

S igitur Oratoria est ars rectè dicendi, erit cere Orator (quemadmodum à M. Catone definitur) vir bonus dicendi peritus. Verum id, quod ille posuit prius, & ipsa natura potius ac maius est: utiq; vir bonus. Quod si vis illa dicendi malitiam instruxerit: nihil sit publicis priuatifq; rebus perniciosius

ciosius eloquentia. Ipsa quoq; rerum Natura, in quo precipuè indulgisse homini videretur: quo q; nos à cæteris animalibus separasse (nō parens sed nouerca fuerit) si facultatem dicēdi sociam scelerū, aduersam innocētiae, hostem Veritatis inuenit? Mutos enim nasci, & egere omni ratione satius fuisset: quàm pro- uidentiae munera in mutuam perniciem con- uertere. Longius tendit hoc meum iudi- cium: nec enim hæc dico, eum, qui sit Ora- tor virum bonum esse oportere: sed nec futu- rum quidem Oratorem, nisi virum bonum. Nam certe neq; intelligentiam concesseris, iis, qui proposita honestorum ac turpium via, peiorem sequi malūt, neq; prudentiam: quum grauiſſimas frequenter legum, semper verò malæ cōscientiæ pœnas à semetipsis, in pro- uiso rerum exitu, induātur. Quod si neminē malum esse nisi stultum eundem, non modò à sapientibus dicitur, sed vulgo quoq; semper est creditum: certe non fiet vnquam stultus Orator. Adde quod nec studio qui dem op- eris pulcerrimi vacare mēs, nisi vitis libera, potest. Primum quod in eodem pecto re nul-

DE ARTIFICE.

lum est honestorum turpiumq; cōsortium, & cogitare optima simul & deterrima non magis est vnius animi, quàm eiusdem hominis bonum esse & malum. Deinde quod mentē tantæ rei intentam, vacare omnibus aliis, etiã culpa carētib; curis oportet. Præterea omnino Orator id agit: vt auditori, quæ proposita fuerint, vera & honesta videantur. Vtrum igitur facilius hoc bonus vir persuadabit, an malus? Bonus quidem & dicit sapius vera atq; honesta: sed etiam si quando aliquo ductus officio, falsò hæc affirmare conabitur, maiore cum fide necesse est audiatur. At malis omnibus, ex conceptu opinionis & ignorantia recti, nonnunquam excidit ipsa simulatio, frequenterq; accidit: vt, his etiam vera dicentibus, fides non adhibeatur.

DE MATERIA RHETORICES.

Caput. IIII.

MATERIA Rhetorices (vt plures maximiq; huius artis autores tradiderunt) est omnis res, quæcunq; addicendum subiecta

iecta erit, Nam & Socrates, apud Platonem, dicere Gorgiæ videtur nō in verbis esse materiam, sed in rebus. Et in Phædro palàm, nō in iudiciis modò & in concionibus: sed etiam in rebus priuatis ac domesticis Rhetoricen esse demonstrat. Et Cicero, quodam in loco, materiã Rhetorices vocat res, quæ subiectæ sunt ei: sed certas demū putat esse subiectas. Alibi verò de omnibus rebus Oratori dicēdū arbitratur his quidem verbis. Quanquam vis Oratoris professioq; ipsa bene dicēdi hoc suscipere ac polliceri videtur: vt omni de re quæ cūq; proposita sit, ornatè ab eo copioseq; dicatur. Atq; adhuc alibi. Enim verò Oratori, quæ sunt in hominis vita (quādo quidē in ea versatur Orator: atq; ea est illi subiecta materies) omnia quæ sita, audita, lecta, disputata, tractata, agitata esse debent. Dicet verò quispiã: omniū igitur artiū peritus erit Orator? si de omnibus ei dicēdū est. Possem hic Ciceronis respōdere verbis: mea, inquit sentētia nemo esse poterit omni laude cumulatus Orator: nisi erit òniū rerū magnarū, atq; artiū sciētiam consecutus. Sed mihi satis est, eius esse

Oratorem rei, de qua dicit, non in scium. Ne-
 q̄; enim omnes causas nouit, & debet posse
 de omnibus dicere. De quibus ergo dicet? De
 quibus didicit. Similiter de artibus quoq̄;, de
 quibus dicendū erit, interim discet: & de qui-
 bus didicerit, dicet. Quid ergo? non faber aut
 de fabrica melius, aut de musica musicus? Si
 nesciat Orator quid sit de quo quærat, pla-
 nè melius. Nam & litigator rusticus, illitera-
 tusq̄; de causa sua, melius quam Orator, qui
 nesciet quid in lite sit: sed accepta à musico, à
 fabro sicut à litigatore, melius Orator, quam
 ipse qui docuerit. Verum & faber quum de fa-
 brica, & musicus quum de musica, si quid cō-
 firmatione desiderauerit, dicet, non erit qui-
 dem Orator: sed faciet illud quasi Orator. Si-
 cut quum vulnus imperitus deligauit, nō erit
 medicus, sed faciet vt medicus. Gorgias qui-
 dem adeo Rhetori de omnibus putauit esse
 dicendū: vt se in auditoriis pateretur interro-
 gari, quade re vellet. Hermagoras quoq̄;, di-
 cendo, materiam esse in causa & in quæstio-
 nibus, omnes res subiectas erat complexus.
 Sed quæstiones si neget ad Rhetoricē perti-
 nere:

nere: dissentit, à nobis. Si autem ad Rhetoricen pertinent, ab hoc quoq; adiuvamur: nihil est enim, quod non in causam aut quaestiones cadat. Aristoteles tres faciendo partes Orationis, Iudicialem, Demonstratiuam, Deliberatiuam: penè & ipse Orator subiecit omnia: nihil enim nō in hæc cadit. Nos verò dicamus materiam Rhetorices propriam tria esse genera illa causarum: quæ primus omnium Aristoteles posuit: sicut Cælaturæ, Argentū. Aurum, & Electrum: versari tamèn aliquando circa materiam, quæ sit aliarum artium propria: quemadmodum Aeris & Ferri, qua quidem vtuntur ærarius faber atq; ferrarius.

DE INSTRUMENTIS RHETORICÆ. Caput. V.

INSTRUMENTA præterea sunt necessaria: sine quibus formari materia in id, quod velimus effici opus, non potest. Sed illa non tam ad artem, quam ad artificem pertinent. Neq; enim scientia desiderat instrumentum, quæ potest esse consumata: etiam si ni-

A S hil

hil faciat. Sed illis opifex indiget, quemadmo-
 dum cælator cælo: & penicillo pictor. Sunt in-
 strumenta partim diligētia nostra cōparata:
 partim naturalia, quanquā vtrāq; inchoantur
 à Natura: perficiūtur autē vsu & cōsuetudine.
 Itaq; cognitio rerū naturalium, atq; earū rerū,
 quæ hominis, quæ homo est propriæ sunt. Pe-
 ritia quoq; iurisciuis atq; historiarū, instru-
 menta Oratoris possunt appellari. Hæc arma
 habere ad manū: horū scientia debet esse suc-
 cinctus, accedēte verborū figurarūq; facili co-
 pia: & inuētione rōne: & disponēdi vsu: & me-
 moriæ firmitate: & actionis gratia. Sed pluri-
 mū ex his valet animi præstātia: quā nec me-
 tus frāgat, nec acclamatio terreat: nec audiē-
 tiū autoritas vltra debitā reuerētiā tardet. Nā
 vt abomināda sunt cōtraria his vitia cōfiden-
 tiæ, temeritatis, improbitatis, arrogātix: ita ci-
 tra cōstantiā, fiduciā, fortitudinē, nihil studiū,
 nihil profectus ipse profuerit: vt si des arma ti-
 midis & imbellibus. Verecūdia quidem vitiū,
 sed amabile, quæ virtutes facillimè generet:
 dicimus esse interim aduersā, multisq; in caus-
 sam fuisse, vt bona ingenii studii q̄s in lucē nō
 prola-

prolata situ quodam secreti consumerentur. Sciat autē, si quis hæc fortè, minus adhuc peritus distinguendi vim cuiusq; verbi, leget, nō probitatē à me re prehendi: sed verecundiā, quæ est timor quidam reducēs animū ab iis, quæ faciendæ sunt, inde cōfusio, & cœpti pœnitentia, & subitū silentiū. Quis porrò dubitet vitiiis ascribere affectum, propter quem facere honesta pudetur: Neq; ego rursus nolo eū, qui sit dicturus sollicitum surgere, & colorem mutare, & periculum intelligere: quæ si nō acciderent, etiam simulanda erant. Sed intellectus hic sit operis, non metus, moueamurq; nō concidamus. Optima autē est emendatio verecūdiæ, fiducia, etiā quamlibet imbecilla frons, magna consciētia sustinetur. Sūt & naturalia, quæ tamèn & cura iuuātur, instrumēta, vox, latus, decor, quæ quidem tantū valēt: vt frequenter famam ingenij faciant.

DE RHETORICES FINE.

Caput. VI.

QUEM AD MODUM iam inde ab initio dictum est, duplex est finis Rhetorici-

toricæ, opus ad quod omnia artis præcepta
 diriguntur: id quæ est Oratio, ad id quod dicen-
 dum est, aptè composita: vel potius aptè dice-
 re ad persuadendum etiam si nõ persuadeat.
 Nã sicut in Rhetorices definitione diximus:
 multa alia sunt, quæ persuadent: & tamèn ad
 Rhetoricam non pertinent. Isocrates Rheto-
 ricè vim persuadendi opificem esse dicit. Cui
 astipulatur Gorgias in Platonis dialogo: Gor-
 giæ ipsius nomine de Rhetorica inscriptus
 est: sed tandem à Socrate coactus, vim dicen-
 do persuadendi, finem Rhetorices esse confi-
 tetur. A quo non dissentit Theodectes, siue
 ipsius id opus est, quod de Rhetoricæ nomi-
 ne eius inscribitur, siue, vt creditũ est, Aristo-
 telis, in quo est scriptum, finem esse Rhetori-
 ces ducere homines dicendo in id, quod Ora-
 tor velit. Cicero in hac parte sibi non satis cõ-
 stat: nam pluribus in locis scripsit, Oratoris of-
 ficiũ esse dicere appositè ad persuadendũ.
 In Rhetoricis etiam, quos sine dubio ipse nõ
 probat, finem facit persuadere. Quod si verũ
 est, præstabit hunc semper Orator, semper
 enim benè dicet. Firmum aut hoc, quod op-
 poni-

ponitur aduersus eos, sit fortasse, qui persuadere finem putauerunt. Noster Orator, arsque à nobis finita non est posita in euentu: tendit quidē ad victoriam, qui dicit: sed quum benedixit, etiam si non vincat, id quod arte continetur, efficit. Nam & gubernator vult, salua naue, in portum peruenire. Si tamē tempestate fuerit abreptus: non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud: dum clauū relictum teneam. Et medicus sanitatem ægri petit, si tamē valetudinis vi, aut intemperantia ægri, alio vè quo casu summam non contingit: dum ipse omnia secundum rationem fecerit, medicinæ fine non excidet. Ita Oratori bene dixisse finis est: nam est ars ea in actu posita, non in effectu. Quæ igitur de arte, artifice, materia, instrumentis, & fine Rhetorices in genere dicenda fuerunt: breuiter perstrinximus. Nunc partes illius prosequemur.

DE QVINQVE ARTIS RHETORICÆ
partibus. Caput. VII.

Quinque Rhetoricæ partes oportet esse in Oratore. Inventionem, Dispositionem.

nem. Elocutionem. Memoriam. Pronuntiationem. Inuentio est rerum verarum, aut verisimilium excogitatio: quæ causam reddant probabilem. Dispositio est ordo & distributio rerum, quæ demonstrat quid quibusq; locis sit collocandum. Elocutio est idoneorum verborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio, Memoria est firma animi rerum & verborum dispositionis perceptio. Pronuntiatio est vocis, vultus, & gestus moderatio cum venustate. His quinque partibus (vt pluri maximeque autores tradiderunt) omnis orandi ratio constat. Sermo namque, quo quidem voluntas aliqua enuntiat, habeat necesse est rem & verba. Ac si breuius est, & vna conclusione finitur, nihil fortasse ultra desiderat: at Oratio longior plura exigit. Nam opus est in primis multa inuenire, ac deinde inuenta suo quaque loco disponere. Neque tantum refert quid & quo ordine dicamus, sed quomodo: opus est igitur Elocutione. Sed neque omnia, quæ res postulat dicere, nec suo quaque loco poterimus, nisi adiuuante Memoria, qua propter ea pars quarta erit. Verum hæc omnia

corrumpit, ac propemodum perdit indecora
 vel voce vel gestu pronuntiatio. Huic igitur
 necessario tribuendus est quintus locus. His
 adiecerunt quidã sextam partem: ita vt Inuē
 tioni subnecterent Iudicium: quia primum ef
 fet inuenire, deinde iudicare. Ego porrò nec
 inuenisse eum credo, qui non iudicauit. Neq;
 enim cōtraria, cōmunia, stulta, inuenisse dici
 tur quisquam: sed non vitasse. Et Cicero qui
 dē in Rhetoricis Iudicium subiecit Inuentio
 ni. Mihi autē tribus primis partibus videtur ef
 se permistum. Nā neq; Dispositio sine eo, nec
 Elocutio fuerit: vt pronūtiationē quoq; vel
 plurimū ab eo mutuari putē. Quod hoc auda
 cius dixerim, quod in partitionibus oratoriis,
 ad easdē, de quibus supra dictū est, quinq; per
 uicēt partes. Nā quam dupliciter primū diuisif
 fet Inuentionem ac Elocutionē: res ac Dispo
 sitionē Inuentioni: verba & Pronuntiationē
 Elocutioni dedit. Quintam cōstituit cōmunē
 ac velut custodē omnium Memoriam. Quod
 verò paulò ante diximus de Iudicio, nō modo
 Inuētioni, sed aliis quoq; Rhetorices partibus
 permistū: nunc mea quidem opinione, latius
 adhuc

adhuc patere videtur : vt ne à sentiis quidem ac verbis, saltem singulis, possit separari. Nec magis arte traditur: quã gustus aut odor. Ideo q̄; nos quid in quaq̄; re sequendum cauendũ- q̄; sit, docemus : vt ad ea iudicium dirigatur. Præcipiam igitur, ne quod effici non potest, aggrediamur, vt contraria & communia vitemus: ne quid in loquendo corruptum obscurumq̄; sit referatur oportet ad sensus, qui non docentur. A Iudicio non multum distat Consiliũ: differunt tamèn, quod aliud ostédẽ tibus se adhibetur, hoc latentibus aut omnino nondum repertis aut dubiis.

DE INVENTIONE, ET PRIMO DE
Diuisione caussarum secundum Substantiam & secundum Accidens.
 Caput. VIII.

 D Inventionem, quam diximus esse primam Rhetoricẽs partem, Quintilianus refert tria genera caussarum. Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale. Ad eadem quoq̄; refert tres status caussarũ, Conie-

Cōiecturalem, Legitimum, Iurisdicialem. Sex præterea Orationis partes. Exordium, Narrationem, Diuisionem, Confirmationem, Confutationem, Perorationem. De quibus singulis breuiter differendum est: atq; in primis de tribus caussarum generibus, quas supradiximus esse Rhetorices materiam propriã. Alio qui nihil est, de quo non possit Orator dicere: nam & conqueri potest, & consolari, & mitigare, & cōcitare, & terrere, confirmare, præcipere, obscurè dicta interpretari, narrare, deprecari, gratias agere, gratulari, obiurgare, execrari, describere, mandare, renuntiare, optare, opinari, & alia huiusmodi: quæ propriè in nullo trium illorum generum cōtinentur. Igitur genera caussarum, quæ recipere debet Orator, tria sunt: Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale. Demonstratiuum genus est, quod attribuitur in alicuius certæ personæ laudem aut vituperationem. Deliberatiuum genus est, quod positum in consultatione habet in se suasionem aut dissuasionem. Iudiciale est, quod positum in controuersia habet in se accusationem, aut petitionem cum defensione.

B sione.

sione. Sed hæc diuisio causæ secundum illius substantiam facta est, hoc est generis in suas formas: & formarum rursus in subiectas species. Est & altera causæ diuisio secundum accidens in quatuor genera. Honestum, Turpe, Dubium, Humile. Honestum genus causæ putatur: cum aut id defendimus, quod ab omnibus defendendum videtur, aut oppugnamus, quod ab omnibus videtur debere oppugnari, ut pro viro forte contra parricidam. Turpe genus causæ intelligitur: quum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur turpis: ut pro parricida contra virum fortem. Dubiū genus est, quod habet in se partem honestatis & turpitudinis, ut si accusetur, aut defendatur adulter, qui tyrānum occidit. Humile genus causæ est: quum res contemnēda anteferatur. Quintilianus addit quintū genus, hoc est, admirabile: quod opponitur humili, hoc adoxon appellat, quod in nulla sit hominum opinione: illud paradoxon, quod sit admirabile, hoc est, præter hominum opinionem, ut si velimus ostēdere, quod nemo peccat nisi ignorās: aut quod nihil est bonum nisi quod sit honest-

honestū. Proposita igitur aliqua causa, vel data Oratione, quæ sit ex arte profecta: primo attendendū est, quod sit genus causæ, putà Oratione pro Milone: manifestū est quod sit in genere iudiciali, & in eius generis specie altera: hoc est, defensione: tū quæredū est de causæ statu, na tres sunt: quemadmodū statim dicemus.

DE CAUSSAE STATV.

Caput. IX.

QVVM. omnis causa aliquo statu continetur: primo dicendum est, quid sit Status: tū quot & qui sint Status: quos Cicero cōstitutiones, vulgus iuriscōsultorū, litiū cōtērationes appellat. Quæ nō modo in genere iudiciali, sed in aliis quoq; generibus, quæri debent: quemadmodū paulò post dicemus. Dicitur est autem Status: quod in eo sit primus causæ cōgressus, vel quod in hoc causa consistit, & nominis quidē hæc origo: nunc quid sit. Statum quidam dixerunt primam causarū conflictionem, quos rectè sensisse, parum elocutus: non enim est Status prima conflictio: sed quod ex prima conflictione nascitur.

Vt si quis dicat: sonus est duorum corporum
conflictio; erret opinor: non enim sonus est
conflictio, sed ex conflictione prouenit. Esto
exempli causa: occidisti hominem? non occi-
di, non dum est status causæ, sed quæstio, quæ
soloritur, an occiderit. Vnde & à quibusdam
quæstio; ab aliis caput est appellatum. Quod
vero dictum est statum esse primam causæ con-
flictionem: plerumque in errorem induxit, qui
crediderunt statum semper ex prima quæstio-
ne ducendum: quod est vitiosissimum. Nam
quæstio nulla non habet utique & statum: con-
stat enim ex Intentione & Depulsione. Sed a-
liæ quæstiones sunt propriæ causarum, de qui-
bus ferenda sententia est: aliæ adductæ extrin-
secus, aliquid tamen ad summam causæ con-
ferentes: velut auxilia quædam. Quo fit ut in
cōtrouersia vna plures quæstiones esse dica-
tur. Porro harum leuissima quæque primo loco
fungitur. Namque & illud frequens est, ut ea, qui-
bus minus cōfidimus, quam tractata sint, omit-
tamus: interim sponte nostra velut donantes,
interim ad ea, quæ sunt potentiora gradum
ex his fecisse contenti. Simplex autem caus-
sa,

sa, etiam si variè defendantur, non potest habere plus vno, de quo pronuntietur: atq; erit inde status causæ, quod & Orator sibi præcipuè obtinendum, & iudex spectandum maxime intelligit. In hoc enim causa cõsistit. Cæterum quæstionum status possunt esse diuersi. Quod vt breuissimo poteat exemplo: quõ reus dicit non occidi: coniecturalis status nascitur: semper autẽ firmitus est nõ fecisse. Ita q; statum esse in eo iudicabo, quod dicerem: si mihi plusquam vnũ dicere nõ liceret. Quod si reus diceret, occidi, sed iure occidi: qualitas vtitur statu: estq; quæstio an iure occiderit. Rectè igitur est appellata causarum prima conflictio, non quæstionum. Sic in causa pro Milone circa primas quæstiones: quæ sunt ante Narrationem positæ, nõ iudicabo cõfluxisse causam: sed vbi totis viribus insidiator Clodius: ideo quoq; iure interfectus ostenditur. Et hoc est, quod ante omnia constituere debet Orator: si pro causa plura dicturus est: quid maximè liquere iudici velit.

DE TRIPLICI CAUSSARVM

statu. Caput. X.

STATVS Causarū alii plures, alii pau-
 ciores esse dixerūt. Cicero tres ponit:
 Cōiecturalē, Legitimū, Iurisdicialem.
 Coniecturalis est, quū de facto controuersia
 est: vt occidisti? Nō occidi: hic de facto quæri-
 tur: quod per coniecturas tantū assequi possu-
 mus, vnde & coniecturalis dictus: cognomina-
 tur quoq; Inficialis ab eo, quod reus negat id,
 quod actor intendit. Legitima cōstitutio est,
 quum ex scripto aliquid controuersia nasci-
 tur. Ea diuiditur in partes sex: in Scriptū & Vo-
 luntatem siue Sententiam. In contrarias le-
 ges. In ambiguum. In Definitionem. In Tran-
 slationem. In Ratiocinationem. Ex Scripto
 & Sententia nascitur Controuersia: quum vi-
 detur scriptoris voluntas cum ipso scripto dif-
 sentire. Ex contrariis legibus controuersia
 constat: quum alia lex iubet, aut permittit, al-
 ia verat quidpiam fieri. Ex ambiguo Contro-
 uersia nascitur, quum res in vnam sententiā
 scripta, duos aut plures sensus significat. Ex
 Definitione constat causa, cum in contro-
 uersia est: quo nomine factum appelletur, pu-
 tā furtum an sacrilegium, parricidium an ho-
 micidi-

micidiū. Ex Trāslatione constitutio nascitur: quū aut tēpus differendū: aut accusatorē mutandū, aut declinandos iudices reus dicit. Ex Ratiocinatione Controuersia constat, quum res sine propria lege venit in iudicium: quæ tamen ab aliis legibus similitudinē aucupatur. Iurisdicialis cōstitutio est, quū inter actorem & reū de facto conuenit, sed iure an iniuria factum sit, quæritur. Eius cōstitutionis partes duæ sunt, quarū vna Absoluta, altera Assumptiua nominatur. Absoluta est quū id ipsum, quod factū est, vt aliud nihil foris assumatur, rectè factū esse dicimus. Ea est huiusmodi: occidisti? occidi, hic factū, nihil extra sumēdo, iure, æquitate, defenditur. Assumptiua pars est, quū perse defensio infirma est, sed assumpta ex cōtraria re, cōprobatur. Assumptiuæ partes sunt quatuor, Concessio, Remotio criminis, Trāslatio criminis. Cōparatio. Cōcessio est cū reus postulat sibi ignosci. Idq; aut purgādo se, quod nō cōsulto fecerit: sed aut per fortunā, aut p̄ imprudētiā, aut p̄ necessitatē. Aut deprecādo quū & peccasse se cōsulto reus fecisse cōfitetur, & tñ postulat vt iudex sui misereatur.

DE TRIPLICI CAUSSARVM STATV.

Ex remotione criminis Causla constat: quã à nobis non crimen, sed culpam ipsam amo uemus, & vel in hominem vel in rem quam piam conferimus. Ex Translatione criminis causla cõstat, quum fecisse nos nõ negamus, sed aliorum peccatis coactos fecisse dicimus, Orestes cum se defendit, in matrem confert crimen, quod illa patrem occiderit. Ex Comparatione causla cõstat, cum dicimus necesse fuisse alterutrũ facere: & id quod fecerimus fatius fuisse facere. Quæ igitur cõstitutiones, & quæ cõstitutionum partes sint, satis videor ostendisse.

DE RATIONE, IVDICATIONE

& continenti. Caput. XI.

IGITVR reperto causlæ statu, Ratio quæ rãda est. Ratio est, quæ causlam facit & cõtinet defensionem: hoc modo. Orestes quum fatetur se occidisse matrem, nisi attulerit facti rationem, peruertit defensionem: Ergo affert eã, quæ nisi intercederet, nec causla quidem esset. Illa enim, inquit, patrem meum occiderat.

ciderat. Ergo ut ostendi, ratio ea est, quæ continet defensionem, sine qua nec parua quidē dubitatio potest remorari damnationem. Inuenta ratione, firmamentum quærédum est: id est, quod accusationem continet: & quod affertur cōtra rationem deffensionis, de qua ante dictum est. Id constituetur hoc modo. Quum vsus fuerit Orestes ratione, hoc pacto, iure occidi, illa enim patrem occiderat: uteretur firmamento accusator hoc modo. Sed nō abs te occidi, neq; indemnata debuit. Ex ratione defensionis, & ex firmamento accusationis, iudicii quæstio nascatur oportet, quam nos Iudicationem, Græci Crinomenō appellant. Ea constituetur ex coniunctione firmamenti & rationis defensione, hoc modo. Quū dicat Orestes se patris vlciscendi causa matrem occidisse: rectum ne fuerit à filio sine iudicio Clytæmnestram occidi. Ex hac ratione iudicationem reperiri conuenit. Reperta iudicatione, omnem rationem totius orationis eo conferri oportebit. In omnibus constitutionibus & partibus constitutionum hac via iudicationes reperientur, præterquàm in con-

iecturali constitutione. Nam in ea nec ratio quare fecerit quæritur, fecisse enim negatur, nec firmamētum ex quiritur: quia nec subest ratio. Quare ex intentione & ex inficiatione Iudicatio constituitur, hoc modo. Intentio est. Occidisti Aiacē. Inficiatio. Nō Occidi. Iudicatio, occiderit ne. Ratio ōnis vtriusq; Oratorinis, vti ante dictū est, adhāc Iudicationem conferenda est. Si plures erunt constitutiones aut partes constitutionum: iudicationes quoq; plures erunt in vna causa, sed, omnes, simili modo reperientur. Sed ea, quæ de Statu, Ratione, Iudicatione & Continenti dicta sunt, videntur ad iudiciales tantum materias pertinere: quorū inficiam quum omnia tria genera fuerimus executi, res ipsa deprehendet. Nam quum omnis causa posita sit in cōtrouersia, necesse est ex statu suboritur quæstio generalis putā in genere demonstratiuo: si quis Vticensis Catonis laudandi provinciā suscepit: Cæsar, qui in illum duos Anticipationes scripsit: vituperādum esse potius dicat. Maxima quæstio ex statu suboritur, an Cato sit laudandus. Atq; in deliberatiuo rursus, si quis

quis suadere velit bellū in Mauritanos gerendū, alius verò dissuadeat: summa quæstio erit, an bellum in illos sit gerendum. Quod si rursus aduersarius admittat, gerendum, sed non hoc tempore, aut tanto apparatu, aut tali genere, aut sub illo duce belli, alii essent status caussarum, proinde aliæ quæstiones.

DE SEX ORATIONIS PARTIBVS.

Caput. XII.

INVENTIO, inquit Cicero, in sex Orationis partes cōsumitur. In Exordiū, Narrationē, Diuisionē, Cōfirmationē, Cōfutationē & Cōclusionē. Exordiū est principiū Orationis, per quod animus auditoris, aut iudicis cōstituitur, vel præparatur ad audiendū. Narratio est rerū gestarū, aut proinde vt gestarū expositio. Diuisio est, per quā aperimus quid conueniat, & quid in controuersia sit: & per quā exponimus quibus de rebus sumus dicturi. Cōfirmatio est nostrorū argumētōrū expositio cū asseueratione: cōfutatio est cōtrariorū locorū dissolutio. Cōclusio est artificiosus Orationis
termi

terminus. Fuerunt & clari quidem autores, quibus solum videretur Oratoris officium, docere. Nanq; & affectus duplicatione excludendos putabant. Primum, quia vitium esset omnis animi perturbatio. Deinde, quia iudicium à misericordia vel ira, similibusq; defecti nõ oporteret nec voluptatem audientium petere: quum vincendi gratia tantum diceretur: non modò agenti superuacuum, sed etiã vix dignum viro arbitrabantur. Plures verò, qui nec ab illis sine dubio partibus orandi rationem submouerunt: hoc tamèn atq; præcipuũ crediderunt opus sua confirmare: & quæ ab aduersario proponerentur refutare. Hoc in loco videtur cõmodissimè tractari posse quæstio illa, sit ne Oratori licitum fallere iudicẽ in persequendis litibus, aut senatorem in consultationibus, aut in concionibus populum, atq; pro communi omnium vtilitate, aliquando mentiri. Quod si Orator est vir bonus dicendi peritus, quid turpius & bono viro indignius quàm ob vllam causam mentiri? Atqui si hoc aliquando non liceret: qui de arte Rhetorica scripserunt: nõ de coloribus, de confesso,

& de

& de difficilium caussarum defensione præcepta tradidissent: nisi aliquando vis & facultas dicendi expugnaret ipsam viritatem. Quibus ego quum de arte primum respondero: etiam pro viri boni officio, si quando cum ad defensionem nocentium ratio duxerit, satis faciam. Per tractare enim quomodo aut pro falsis, aut pro iniustis aliquando dicatur, non est inutile, vel propter hoc solum, vt ea facilius & deprehēdamus & refellamus: quemadmodum remedia melius adhibebit, cui nota quæ nocent, fuerint. Neque enim Academici cum vtramq; differunt partem, non secundū alteram viuunt. Neq; Carneades ille, qui Romæ, (audiente Censorino Catone) non minoribus viribus cōtra iustitiam dicitur differuisse, quàm pridie pro iustitia dixerat, iniustus ipse vir fuit. Verum & virtus, quid sit aduersa ei malitia detegit: & æquitas fit ex iniqui cōtemplatione manifestior: & plurima contrariis probantur. Debēt ergo Oratori sic aduersariorum nota esse consilia: vt hostium Imperatori. Verum & illud, quid prima propositione durum videretur, potest asserre ratio: vt in
defen

defensione causſæ velit auferre iudici veritatem. Quod ſiquis à me proponi mirabitur: quanquã non eſt hæc mea propriè ſententia: ſed eorum, quos grauiſſimos ſapientiæ magiſtros ætas vetus credidit: iudicet pleraq; eſſe, quæ non tam factis quàm cauſſis eorum vel honeſta ſiant, vel turpia. Nam ſi hominem occidere sæpe virtus, liberos necare nonnũquã pulcerrimum eſt: aſperiora quædam. adhuc dicta, ſi communis vtilitas exegerit, facere cõceditur: ne hoc quidem nudum eſt intuendũ qualem cauſſam vir bonus, ſed etiam quare & qua mête defendat. Ac primũ cõcedãt mihi omnes oportet, quod Stoicorũ quoq; aſperiri conſitentur: facturum aliquando bonũ virum, vt mendacium dicat, & quidem non nunquam leuioribus cauſſis: vt pueris ægrotãtibus, vtilitatis eorum gratia, multa fingimus, multa non facturi promittimus: nedum ſi ab homine occidendo graſſator auertendus ſit, aut hoſtis pro ſalute patriæ fallendus: vt hoc quod aliàs in ſeruis quoq; reprehendendum eſt, ſit aliàs in ipſo ſapiente laudandum. Id ſi conſiterit, multa iam video poſſe euenire,

re, propter quæ benè Orator tale suscipiat
causæ genus: quale, remota causæ honesta,
non suscepisset. Sit aliquis insidiatus tyran-
no, atq; ob id reus, vtrum ne saluum eum no-
let is, qui à nobis finitur Oratoriam si tuen-
dum susceperit, non tam falsis defendet:
quàm qui apud iudices malam causam tue-
tur? Quid si quædam benefacta damnaturus
est iudex: nisi ea non esse facta conuiceri-
mus. non vel hoc modo seruabit Orator non
innocentem modo, sed laudabilem ciuem?
Quid si quædam iusta natura, sed conditio-
ne temporum inutilia ciuitati scimus: non-
ne vtemur arte dicendi, bona quidem, sed
malis artibus simillima? Da nunc vt cri-
mine manifesto prematur vir bonus, sine
quo vincere honestè ciuitas non possit: non-
ne ei communis vtilitas Oratorem aduo-
cabit? Non igitur fuerit ab re, quod vide-
mus à Concionatoribus fieri, vt religio-
nis timore auditores afficiant multa finge-
re, multa simulare, dissimulareque, non-
nunquam aliquando mentiri. Nam quid
Ego de Diuo Hieronymo Dicam? Qui vt,
Eusto-

Eustochium virginem à sæcularium literarũ studio deterret, simulauit se ante tribunal iudicis verberatum, propterea quod Cicero- nis libros legebat. Legè apologiam illius ad Rufinum, in qua fatetur merum illud somniũ fuisse, neq; somniũ esse credendum: præfer- tim quum illud terrendæ virginis causa scrip- serit. Hæc omnia eò pertinent, vt ostendere- mus ad præparandos auditores nõ modò ne- cessarias esse partes illas Orationis, quæ Athe- nienſium decreto sunt Oratoribus prohibi- tæ: verum etiam aliquãdo esse opus falsis aut apparentibus argumentis, si id facere fuerit è Republica: nunc de singulis Orationis parti- bus differemus.

DE EXORDIO.

Caput. XIII.

QUOD Principium Latinè vel Exor- dium dicitur, maiore quadam ratione Græci videntur Procœmium nominaſ- se, quia à nostris modò Initium significatur. Il- li satis clarè partem hanc esse ante ingressum rei,

rei, de qua dicendum sit, ostendunt. Nam siue propterea quod cæme est cantus, & citharœdi pauca illa, quæ ante legitimum certamē inchoent, emerendi fauoris gratia, canūt: proœmium vocauerunt. Oratores quoq; ea, quæ prius quam causam exordiātur, eadem apellatione signauerūt. Sicut quod oimō iidē Græci viam appellāt, id quod ante ingressum rei ponitur, id vocare est institutum. Certè proœmium est, quod apud iudicē dici prius, quā causam cognouerit, possit. Exordiorum duo sunt genera: Principium, quod Græcè appellatur Proœmium, & Insinuatio, quæ Epodos nominatur. Principium est, quod statim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita sumitur vt attentos, beneuolos, dociles auditores habere possimus. Dociles habere poterimus, si summam causæ breuiter exponemus, & si attentos eos faciemus: nam docilis est ille, qui attentè vult audire. Attētos habebimus, si pollicemur nos de rebus magnis, nouis, inusitatis, verba facturos: aut de iis rebus, quæ ad Rēpub. pertinēāt, aut ad eos ipsos, qui audient, aut ad deorum immor-

immortalium religionē aut pietatē nos esse dicturos: & si rogabimus vt attentē audiant: & si numero exponemus res, de quibus dicturi sumus. Beneuolos auditores facere quatuor modis possumus, à nostra, ab aduersariorum, ab auditorum persona & à rebus ipsis. A nostra persona beneuolentiam contrahemus, si nostrum officium sine arrogātia laudabimus, aut in Rempub. quales fuerimus aut in parentes, aut in amicos, aut in eos ipsos, qui audiūt, aliquid referemus: dum modo hæc omnia, ad eam ipsam rem de qua, agitur, sint accommodata. Item si nostra incommoda proferemus inopiam, solitudinem, calamitatē: & si rogabimus vt nobis sit auxilio, & si simul ostendemus in aliis spem nos habere noluisse. Ab aduersariorum persona beneuolentia captabitur, si eos in odium, in inuidiam, in contemtionem adducemus. In odium rapiemus: si quid eorum spurcē, superbē, perfidiosē, crudeliter, confidenter, maliciosē, flagitiosē factum proferemus. In inuidiam trahemus: si vim, potentiam, factionem, diuitias, incontinentiā, nobilitatem, cliētelas, hospitia, sodalitatē, affinitatem

tatē aduersariorū referemus: & his adiuuētis magis quā veritate eos cōfidere aperimus. In cōtēptionē adducemus, si inertīā, ignauīā, de fidiā, luxuriā aduersariorū proferemus. Ab aduersariorū persona beneuolētia colligitur: si res eorū fortiter, sapiēter, māsuētē, magnificē iudicatas dicemus: & quæ de his æstimatio, & quæ iudicii spes sit aperiemus. A rebus ipsis beneuolū auditorē efficiemus: si nostrā causam laudādo extollemus, & aduersariorū per cōtēptionē deprimemus. Tria sunt tēpora, quæ diligēter sunt cōsiderāda, in quibus principio uti non possumus. Aut cū turpem causam habemus, hoc est, quum ipsa res animum auditoris alienauit, aut quum animus auditoris persuasus esse videtur ab iis, qui ante contradixerunt: aut cū defessus est eos audiendo, qui dixerunt. Si causa turpitudinem habebit: exodiri poterimus his rationibus, hominem non rem, rem non hominem spectari oportere, non placere nobis ipsis facta, quæ dicantur ab aduersariis: & esse indigna & nefaria. Deinde quum res auxerimus: nihil simile à nobis factum ostendemus.

Aut aliquorum iudicium de simili causa, aut de eadem, aut de minori, aut de maiori proferemus: deinde ad nostram causam pedetentim accedemus: & similitudinem cōferemus. Item si negabimus nos de aduersariis, aut aliqua re eorum dicturos: & tamē occultē dicemus interiectione verborum. Si persuasus auditor fuerit: idest si Oratio aduersariorum auditoribus fidem fecit, his nos rebus insinuabimus ad causam. De eo quod aduersarii firmisimum sibi adiumentum putauerint: primum nos dicturos pollicebimur, aut ab aduersarii dicto exordiemur & ab eo maximē, quod ille nuperrimē dixerit: aut dubitatione utemur quid potissimum dicamus, aut cui loco primū respondemus cum admiratione. Si defessi erunt audiendo, ab aliqua re, quæ risum mouere possit, exordiemur, ab apologo, à fabula verisimili. Si promiserimus aliter ac parati fuerimus nos esse dicturos, nos non eodem modo; ut ceteri soleant verba facturos, quid alii faciant, quid nos facturi sumus, breuiter exponemus. Inter principium & Insinuationē hoc interest: quod principium eiusmodi debet esse, ut

se, vt statim apertis rationibus, quibus præscripsimus, aut beneuolum aut attentum aut docilem faciamus auditorem. At insinuatio eius modi debet esse: vt occultè per dissimulationem omnia eadem illa faciamus, vt ad eadè commoditatem dicendi opere venire possimus. Verum hæ tres utilitates tametsi in tota Oratione sunt comparandæ, hoc est, vt auditores fessi perpetuo nobis attentos, dociles & beneuolos præbeant, tamèn hoc per Exordium causæ maximè comparandum est. In exordienda causâ illud est seruandum vt lenis sit sermo, vt vsitata verborum consuetudo, vt non apparata esse videatur Oratio. Vitiosum Exordium est, quod in plures causas potest acomodari, quod & Vulgare dicitur. Item Vitiosum est, quo nihilominus aduersarius vti potest: quod cõmune appellatur. Itè illud, quo aduersarius ex cõtrario poterit vti. Item Vitiosum est, quod nimiũ apparatus verbis compositum est, aut nimis longum est, & quod nõ ex ipsa causa natum videtur, quod Separatum vocatur: in quo etiam Translatũ concluditur: vt propè cohæreat cum Narratio-

DE NARRATIONE.

tionem, & quod neq; beneuolum, neq; docile,
neq; attentum facit auditorem.

DE NARRATIONE.

Capit. XIII.

Maximè naturale est & fieri frequentif-
sime debet: ut præparato per hæc, quæ
dicta sunt, auditore, res, de qua pronuntiaturus
est indicetur. Pleriq; semper narrandum
putauerunt, quod falsum esse coarguitur. Sūt
enim ante omnia quædam tam breues caus-
sæ, ut propositionem potius habeant, quàm
Narrationem: id accidit aliquãdo utriq; par-
ti, quum vel nulla expositio est, vel de re cõ-
stat: sed de iure quæritur: ut filius ne, an frater
debeat esse intestati hæres; pubertas annis, an
habitu corporis æstimetur. Aut quum est qui-
dem Narrationi locus, sed aut ante auditori
nota sunt omnia, aut priori loco Rectè expo-
sita. Sed ut hæc aliquando non narrandi caus-
sas puto, sic ab illis dissentio, qui non esse
narrandum existiment: quum reus, quod o-
bicitur tantum, negat. Ego autem magnos
secu-

secutus autores, duas esse Narrationum species existimo: alteram ipsius causæ, alteram rerum ad causam pertinentium expositionem: non occidi hominem, nulla Narratio est: conuenit, sed erit aliqua & interim etiã longa circa argumenta eius criminis de ante acta vita, de causis, propter quas innocens in periculum deducatur, de aliis, quibus incredibile id, quod obiicitur, fiat. Quamque proœmium idcirco comparatum sit: ut auditor ad rem accipiendam fiat cõciliator: docilior, & intentior: & probatio, nisi causa prius cognita, non possit adhiberi, protinus iudex noticia rerum instruendus videtur: sed hoc quoque interdum mutat conditio causarũ, nisi forte. M. Tullius in oratione pulcerri-
ma, quàm pro Milone scriptam reliquit: male distulisse Narrationem videtur, tribus præpositis quæstionibus, aut profuisset exponere quomodo insidias Miloni fecisset Clodius: si reum, qui à se hominem occisum fateretur, defendi omnino fas non fuisset, aut si tam præiudicatione Senatus Milo damnatus esset, aut Gn. Pompeius qui propter ali-

quam gratiam iudicium militibus armatis clu-
 serit tanquam aduersus timeretur, timeret. Er-
 go hæ quoq; quæstiones vim præemii obti-
 nebunt: cum omnes iudicium præparauerint.
 Narrationum igitur tria sunt genera: vnum
 quum exponimus rem gestã, & vnum quodq;
 trahimus ad vtilitatem nostrã vincendi caus-
 sa, quod pertinet ad eas causas, de quibus iu-
 dicium futurũ est. Alterum, quod intercurrit
 nonnunquam aut fidei, aut criminationis, aut
 transitionis, aut alicuius apparationis, vel lau-
 dationis causa. Tertiũ genus est, quod à caus-
 sa ciuili remotum est, in quo tamèn exerceri
 conuenit: quo cõmodius illas superiores Nar-
 rationes in causis tractare possimus. Eius nar-
 rationis duo genera sunt: vnum, quod in ne-
 gotiis; alterum, quod in personis positum est.
 Id quod in negotiorum expositione positum
 est, tres habet partes, Fabulã, Historiam, Ar-
 gumentum. Fabula est, quæ neq; veras, neq;
 verisimiles continet res: vt hæ, quæ à Tragœ-
 diis traditæ sunt. Historia est res gesta, sed ab
 ætatis nostræ memoria remota. Argumentũ
 est ficta res, quæ tamèn fieri potuit: velut argu-
 menta

menta Comœdiarum. Illud genus Narrationis, quod in personis positum est, debet habere sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, grauitatem, leuitatem, spem, metū, suspirationem, rerum varietates, Fortunæ commutationem, in speratum incommodum, subitam lætitiā, iucundum exitum rerū. Illud verò, quod ad veritatem pertinet: quomodo tractari debeat aperiemus. Tres res conuenit habere Narrationē, vt breuis, vt dilucida, vt verisimilis sit. Rem breuiter narrare, poterimus: si inde cœperimus narrare, vnde necesse erit: & si non ab vltimo initio repetere volumus. Et si summatim non particulatim narrabimus. Et si nō ad extremum, sed vsq; eò quo opus erit persequemur. Et si trāsitionibus nullis vtemur. Et si nō decurrabimus ab eo, quod semel cœperimus exponere. Et si exitus rerū ita ponemus, vt ante quoq; quæ facta sint, sciri possint, tamen si nos tacuerimus. Et omnino non modo id, quod obest, sed & id, quod neq; obest neq; adiuuat, fatius est præterire: Et ne bis au sæpius idem dicamus. Cauendum est etiam ne id, quod semel supra diximus, de

inceps dicamus. Rē dilucidè narrabimus, si ut quidq; primū gestū erit, ita primum expone-
 mus. Et rerū ac temporū ordinem cōseruabi-
 mus. Ut gestæ res erūt, aut potuisse geri vide-
 būtur. Hic erit obseruandū nequid perturba-
 tē, nequid contortē, nequid ambiguē, nequid
 nouē dicamus: neq; in aliam rem transeamus
 nec ab vltimo repetamus, ne longē persequa-
 mur, nequid quod ad rē pertineat præteaa-
 mus. Et si persequemur ea, quæ de breuita-
 te dicta sunt. Nam quo breuior, eò diluci-
 dior & cognitu facilior Narratio fiet. Veri-
 similis Oratio erit, si ut mos: ut opinio ut Na-
 tura postulat, dicemus. Si spatia temporum,
 personarum dignitates, cōsiliorum rationes,
 locorum opportunitates constabunt, ne re-
 felli possit aut temporis parum fuisse, aut caus-
 sam nullam, aut locum idoneum non fuisse:
 aut homines ipsos facere, aut pati non potuis-
 se. Si vera res erit: nihilominus hæc omnia
 narrando conseruanda sunt. Nam sæpe Veri-
 tas, nisi hæc seruata sint, fidem facere non
 possit. Sin erunt ficta: eò magis conseruanda
 erunt.

DE DIVISIONE SEV PARTITIONE. Caput. XV.

DIVISIO siue Partitio est nostrarū, aut aduersarii propositionū, aut vtrarūq; ordine collata enumeratio. Hac quidam vtendum semper putāt : quod ea fiat caussa lucidior, & iudex intentior, si scierit de quo dicimus, & de quo postea dicturi sumus. Rursus quidam periculosum id Oratori arbitrantur duabus ex caussis : quod nonnunquā excidere soleat, quod promiserimus : & si qua in partiendo præterierimus occurrere. Quod quidem nemini accidit, nisi qui vel nullo fuerit ingenio, vel ad agendum nihil cogitati præmeditatiq; detulerit. Alioqui quæ tam manifesta & lucida est ratio, quæ rectæ partitionis? Sequitur enim Naturam ducem ad eò, vt Memoriam id maximum sit auxilium. Quapropter ne illos quidem probauerim, qui partitionem vetant ultra tres propositiones extendere : quod sine dubio si nimiū sit multiplex, fugiet Memoriam auditoris : & turbabit intentionem, hoc tamèn numero velut lege non est

DE DIVISIONE SEV PARTITIONE.

est alliganda, quum possit caussa plures desiderare. Alia sunt magis, propter quæ Partitio non est semper utendum. Primum, quia pleraq; gratiora sunt, si inuenta subito, neq; domo allata: sed inter dicendum è re ipsa nata videtur. Vnde illa nõ iniucunda schemata. Penè excidit mihi, & Fugerat me, & Rectè ad mones, Interim verò etiam fallendus est iudex & variis artibus subeundus: vt aliud agi, quam quod nos petimus putet. Nam est nonnunquam dura propositio: quã si auditor prouidet, non aliter præformidat: quam qui ferum medici ante quàm curetur aspexit. At si, re non ante proposita, securũ ac nulla denũtiatione in se conuersum intrarit Oratio: efficiet, quod promittenti non crederetur. Sed vt non semper necessaria aut etiam superuacua Partitio est: ita opportunè odhibita plurimum Orationi lucis & gratiæ confert. Neq; enim id solum efficit, vt clariora fiant, quæ dicuntur, rebus velut ex turba extractis, & in cõspectu auditorum positis: sed reficit quoq; audientem certo singularum partium fine: non aliter quàm facientibus iter multum detrahunt

hant fatigationis, notata in scriptis lapidibus spatia. Nam ex haustis laboribus nosse mensuram voluptati est: & hortatur ad reliqua fortius exequenda scire quantum superfit. Nihil enim longum videri necesse est: in quo quid ultimum sit certum est. Nec immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis. Q. Hortentius, cuius tamen divisionem in digitis diductam non nunquam Cicero eludit. Nam est certus suus modus: & euitanda utique nimirum concisa velut articulosa Partitio. Nam & auctori plurimum detrahunt minuta illa: nec iam membra sed frustra, & huius gloriæ cupidi, quo subtilius & copiosius diuisisse videantur, & superuacua assumunt, & quæ natura singularia sunt, secant: nec tam plura faciunt, quam minora. Deinde quum fecerint mille particulas, in eandem incidunt obscuritatem, contra quam partitio inuenta est. Diuisa & simplex propositio quoties adhiberi potest: primum debet esse aperta atque lucida. Nam quid sit turpius quam id esse obscurum ipsum, quod in eum solum adhibetur usum ne sint cætera obscura? Tum breuis nec villo superuacuo onerata verbo.

DE DIVISIONE SEV PARTITIO.

bo. Non enim de quo dicimus, sed de quo sumus dicturi ostendimus: Obtinendum etiam ne quid in ea desit: ne quid supersit. Superest autē sic ferè, quum aut in species partimur, quod in genere partiri sit satis: aut quum, genere posito, subiicitur species. Ut si dicam de Virtute, Iustitia, Cōtinentia, quum Iustitia atque Cōtinentia Virtutis sint species. Partitio proponit quid sit, de quo cōueniat, quid de quo ambigitur in eo, quod conuenit, quid aduersarius fateatur: quid nos in eo, de quo ambigitur, quæ dicturi sumus, quæ nostræ propositiones, quæ partis aduersæ. Turpissimum verò non eodem ordine exequi, quo quidq; proposueris.

DE CONFIRMATIONE.

Caput. XVI.

IN Confirmatione nostrorum argumentorum & refutatione obiectionum consistere omnem artis Rhetoricæ vim, dictum est in superioribus. Quum igitur sit argumentum ratio probationem præstans: quia colligitur aliquid per aliud etiam quæ quod est dubium,
per

perid, quod non est dubium, cōfirmat: necesse est esse aliquid, quōd probatione nō egeat: alioqui nihil erit quod probemus, nisi fuerit quod aut sit verum aut videatur: ex quo dubiis fiat fides. Procertis autem habemus primum: quæ sensu percipiuntur, vt quæ vidimus audiuius, qualia sunt signa, deinde ea, quæ in communi opinione consensuq; sunt, deos esse, præstandam pietatem parentibus, præterea quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione etiam si non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis, in qua res agatur, quæ in mores recepta sunt, vt pleraquæ in iure non legibus sed moribus constant. Si quid inter vtrâq; partem conuenit, si quid probatum est. Deniquè cuicunq; aduersarius non contra dicit. Sic enim fiet argumentum, quū prouidentia mundus regatur: administranda Respub. sit: si liquebit mundum prouidentia regi. Debent etiam, nota esse rectè argumentatraturo vis & natura omnium rerum: & quid quæq; earum plerunquæ efficiat. Hinc enim sunt, quæ icota dicuntur. Credibilium autem genera sunt tria, vnum firmissimum, quod

quod ferè accidit vt liberos à parētibus amari. Alterum velut propèsius: eum, qui rectè valeat in crastinum peruenturum. Tertium non repugnās in domo futurum factum ab eo, qui in domo Mathematicorum: à quibus demonstratio petenda est, vt inquit Aristoteles, què admodum ab Oratoribus Persuasio. Deinde excutiendi sunt argumentorum loci: quam in quibusdam quoq; , de quibus supra dixi, loci videntur. Locos appello sedes argumentorum, in quibus latent, ex quibus sunt petenda. Nam vt in terra non omni generatur omnia: neq; auem aut ferā reperiās: vbi quæq; nasci aut morari soleat ignarus: & piscium quoq; genera alia planis gaudent: alia saxosis regionibus, etiā litoribusq; discreta sunt: nec Helopem nostro mari aut Scarum ducas: ita non omne argumentum vndiq; : ideoq; non passim quærendum est. Multus alio qui error est exhausto labore: quod non ratione scrutabimur: non poterimus inuenire, nisi casu. De locis multa sunt ab Aristotele. viij. libris Topicorum: atq; à Cicerone atq; Bæto enarratore, aliq; autoribus per scripta multa: à quibus tota hæc ratio petēda est. De

DE RATIOCINATIONE.

Caput. XVII.

RATIOCINATIO, quem Græci syllogismum appellant, est Oratio ex ipsa re probabile aliquid eliciēs quod expositum & per se cognitum sua se vi & ratione confirmet. Hoc de genere, qui diligentius considerandum putauerē: quum idem in vſu dicendi sequerētur: paululum in precipiēdi ratione diſſenſerunt. Nam partim quinſ; eius partes eſſe dixerunt: partim non plusquā in tres partes diſtribui poſſe putauerunt. Eorum controuerſiam, non in commodum videtur, cum vtrorumque Ratione exponere. Nam & breuis eſt, & non eiſmodi, vt alteri prorsus nihil dicere putētur. Et locus hic quidem in dicendo minimē negligēdus videtur. Qui putant in quinſ; diſtribui partes oportere: aiunt primum conuenire exponere ſummam Argumētationis, hoc modo. Melius accurate, quæ conſilio geruntur: quam quæ ſine conſilio adminiſtrantur. Hanc primam partem copioſiſſimis verbis approbari putāt

D oportere

DE RATIOCINATIONE.

oportere, hoc modo. Domus ea, quæ ratione regitur, omnibus est constructior rebus & apparatus quam ea, quæ temerè & nullo consilio administratur. Exercitus is, cui præpositus est sapiens & callidus Imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is qui stultitia ac temeritate regitur. Eadem nauigii est ratio. Nam naus optimè cursum cõficit, quæ scientissimo gubernatore vtitur. Quum propositio sit hoc pacto approbata, & duæ partes transferint Ratiocinationis, tertia in parte adiunt quod ostendere velis: id ex vi propositio- nis oportere assumere, hoc pacto. Nihil autem omnium consilio melius quàm mundus administratur. Huius assumptionis quarto in loco aliam porrò inducunt approbationem, hoc modo. Nam & signorum ortus & obitus, definitum quendam ordinem seruant, & annuæ commutationes non modò quadam necessitate semper eodem modo sunt, verum ad utilitates rerum quoq; omnium sunt accomodatæ: & diurnæ nocturnæq; vicissitudines nulla in re vnquam mutatae, nocuerunt cuiquam. Quæ signa sunt, omnia, non medio-
cri

eri quodam consilio, naturam mundi administrari. Quinto in loco inducunt complexionem: ea que aut id infert solum, quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo: consilio igitur mundus administratur, Aut in vnū locum quum duxerit, breuiter propositionem & assumptionem adiungit, quid ex his conficiatur: adhuc modum. Quod si melius geruntur ea, quæ cum consilio, quàm quæ sine consilio administrantur, (Nihil autem rerum omnium melius administratur, quàm mundus.) Consilio igitur mundus administratur. Quinque partitam igitur hoc pacto putant Argumentationem. Qui autem tripartitam esse dicunt, ii non aliter putant oportere tractari Argumentationem: sed partitionem horum reprehendunt. Negant enim neque à propositione, neque ab Assumptione, approbationes earū separari oportere: neque propositionem absolutam, neque assumptionem sibi perfectam videri, quæ approbatione confirmata non sit. Quare (quas illi duas partes numerant propositionem & approbationem,) Sibi partem vnā videri

propositionem: quæ si approbata non sit pro-
 positio nõ sit Argumentationis. Item quæ ab
 illis assumptio & assumptionis probatio dici-
 tur: eandem solam sibi assumptionem videri.
 Ita fit vt eadem Ratione Argumentatio trac-
 tata, aliis tripartita, aliis quinque partita videat-
 tur. Quare euenit, vt res non tam ad vsum di-
 cendi pertineat, quàm ad Rationem præcep-
 tionis. Sed quæ propositio in se quiddam con-
 tinet perspicuum, & quod stare inter omnes
 necesse est: hanc velle & approbare & affir-
 mare, nihil attinet. Ea est huiusmodi. Si quo
 die Romæ ista cædes facta est, ego athenis fui
 interesse in cæde non potui. Quare assumi
 statim oportet hoc modo. Fui autem Athenis
 eo die, hoc si non cõstat, indiget approbatio-
 nis: qua inducta, Complexio sequitur. Sunt &
 alia duo Argumētorum genera: quibus maxi-
 mè vtuntur Oratores, Exemplum & inductio,
 illud Græci Paradigma, hoc Epagógen appel-
 lant. Potentissimum est inter ea, quæ sunt hu-
 ius generis, quod propriè vocamus Exemplú,
 id est, rei gestæ utilis ad persuadendum id, quod
 intenderis commemoratio. Intuendum igitur

tur totum ne simile sit, an ex parte, an omnia ex eo sumamus, aut quæ utilia erūt. Simile est iure est occisus Saturninus, sicut Gracchi, Dis simile. Brutus occidit liberos proditionem moliētes. Mālius virtutem filii morte multa uit. Contrarium. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit, Verres eadē focciis abstulit. Inductio est Oratio, quæ rebus non dubiis captat assensionem eius, cū quo disputatio est. Nam illa, qua plurimum Socrates vsus est, hanc habuit viam quum plura interrogasset, quæ confiteri aduersario necesse esse: nouissima id, de quo quærebatur inferebat. Sed quod illic interrogatur; hic ferè sumitur. Sit igitur illa Interrogatio talis, quod est pomum generosissimum, nonne quod optimum? Cōcedetur, quis equus generosissimus, nonne qui optimus? Et plura in eundem modum. Deinde cuius rei gratia rogatum est: quid nonne homo is generosissimus, qui optimus? Fatendum erit.

DE VSV ARGUMENTO,

rum. Caput. XVIII.

D 3

Tradi-

TRaditum est ferè Argumētum esse cō-
 fessum oportere. Dubiis enim probari
 dubia quipossunt? Quædam tamē, quæ
 in alterius rei probationem ducimus, ipsa pro
 banda sunt. Occidisti virum: eras enim adul-
 tera. Prius de adulterio conuincendum est: vt
 cū id cœperit esse pro certo, fiat incerti Ar-
 gumentum. Illud hoc in loco monere inter
 necessaria est: nulla esse firmiora, quàm-
 quæ ex dubiis facta sunt certa. Cædes à te fa-
 cta est, cruentam enim vestem habuisti, non
 est tam graue Argumentum si fatetur, quàm
 si conuincitur. Nam si fatetur, multis ex caus-
 sis potuit cruenta esse vestis: si negat, hic caus-
 se cardinem ponit: in quo si victus fuerit, etiã
 in sequentibus ruit. Non enim videtur in ne-
 gando mentiturus fuisse, nisi desperasset id
 posse defendi, quod confiteretur, firmissi-
 mis Argumentorum singulis instandum: in-
 firmiora congreganda sunt: quia illa per se
 fortia non oportet circūstantibus obscurare:
 vt qualia sunt appareant. Hæc imbecilla na-
 tura mutuo auxilio sustententur. Itaque si
 non possunt valere, quia magna non sunt: va-
 lebunt

labunt quia multa sunt : quæ ad eiusdem rei probationem omnia spectant . Vt si quis hæreditatis gratia hominem occidisse dicatur hæreditatem sperabas & magnam hæreditatem : & pauper eras : & tunc maximè à creditoribus appellaberis : & ostenderas eum , cuius eras & mutaturum tabulas sciebas . Singula leuia sunt & communia , vniuersa verò nocent etiam si non vt fulmine tamèn vt grandine . Quædam argumenta ponere , satis non est , ad iuuanda sunt , vt si cupiditas causa sceleris fuit quæ sit vis eius . Si Ira , quantum efficiat in animis hominum talis affectio . Ita & firmiora erunt ipsa & plus habebunt decoris : si non nudos & velut carne spoliatos artus ostenderint . Multum etiam refert , si Argumento nitentur odii , vtrum hoc ex Inuidia sit , an ex iniuria , an ex ambitu , vetus an nouum , aduersus inferiorem , parem an superiorem , alienum an propinquum . Suos habent omnia ista tractatus : & ad vtilitatem partis eius , quam tuemur referenda sunt . Nec tamèn Omnibus semper , quæ inuenerimus Argumentis onerandus est Iudex : Quia &

& tædium afferunt & fidem detrahunt. Neq; enim potest iudex credere satis ea esse potentia, quæ non putamus ipsi sufficere : qui dicimus. In rebus verò apertis argumentari tam sit stultum, quàm in clarissimum solem mortale lumen inferre. Altera ex asseueratione probatio est: Ego hoc feci? Tu mihi hoc dixisti? Et ò facinus indignum: & similia, quæ tamè non habenda sunt inter magna præsidia: quû hoc in eadem caussa fieri, ex vtraq; parte, similiter possit, illæ firmiores, ex sua cuiusq; persona, probationes: quæ credibilem Rationē subiectam habent. Quæ situm etiam potentissima Argumēta primo ne ponenda sint loco: vt occupent animos, an summo vt idem dimittant: an partita primo summoq; vt Homericæ dispositione in medio sint infirma, an à minimis crescāt. Quæ prout Ratio causæ cuiusq; postulabit, ordinabūtur, vno, vt ego censeo, excepto, ne à potentissimis ad leuissima: decrescat Oratio. Sed iam ad Confutationē veniamus.

DE CONFVTATIONE SIVE RE
prehensione. Caput. XIX.

Confu-

CONFVTATIO est, per quam argu-
 mentando aduersariorum Cōfirmatio
 diluitur, aut infirmatur, aut alleuiatur. Hæc
 fonte Inventionis eodem vtetur: quo vtitur
 Cōfirmatio: propterea quod quibus ex locis
 aliqua res confirmari potest: iisdem potest ex
 locis infirmari. Omnis igitur Argumentatio
 reprehenditur, si aut ex iis, quæ sumpta sunt,
 non conceditur aliquod vnum plura ve. Aut
 his cōcēsis, Complexio confici ex his nega-
 tur. Aut si genus ipsum Argumentationis vi-
 tiosum ostenditur. Aut si contra firmam Ar-
 gumentationem alia æquè aut firmior poni-
 tur. Ex iis, quæ sumuntur, aliquid non conce-
 ditur: cum aut id, quod credibile dicunt, nega-
 tur esse eiusmodi. Aut quod comparabile pu-
 tant, dissimile ostenditur. Aut iudicatum aliã
 in partem traducitur, aut omnino iudicium
 improbatur. Aut quod signum esse aduersarii
 dixerūt: id huiusmodi negatur esse. Aut si Cō-
 plexio aut vna, aut ex vtrâq; parte reprehen-
 ditur. Aut si Enumeratio falsa ostenditur. Aut
 si simplex conclusio mali aliquid continere
 demonstratur. Nam omne, quod sumitur ad

Argumentandū siue pro probabili siue prone
 cessario, necesse est sumatur ex his locis. Qua
 re obseruare diligēter oportet & quid suma-
 tur, & quid ex his cōficiatur. Ipsum autem ge-
 nus Argumentationis vitiosum his de causis
 ostendetur: si aut in ipso vitiū erit: aut si nō ad
 id, quod instituetur, accōmodabitur. Atq; in
 ipso vitiū erit si omnino totū falsum erit: si cō-
 mune, si vulgare, si leue si remotū, si mala de-
 finitio, si controuersum, si perspicuum, si non
 concessum, si turpe, si offensum, si contrariū,
 si inconstans, si aduersum. Falsum est, in quo
 perspicue mendacium est, hoc modo: non po-
 test esse sapiens, qui pecuniam negligit. Socra-
 tes autem pecuniam neglexit, non igitur sa-
 piens fuit. Commune est, quod multō magis
 ab aduersariis quā à nobis facit, hoc modo.
 Idecirco iudices, qui veram causam habebāt,
 breui per orauit. Vulgare est, quod in aliā quo-
 q; rem non probabilem si non concessum sit,
 transferri possit, hoc modo, si veram causam
 non haberet, se vobis iudices, non cōmi-
 sisset. Leue est, quod aut post tempus dici-
 tur, hoc modo, si in mentem venisset, non
 com

Commisisset . Remotum est : quod ultra
quàm latis est peritur , vt , Quod si non P.
Scipio Corneliam filiam Tiberio Graccho
collocasset , atque ex ea duos Filios Grac-
chos procreasset , tantæ seditiones natæ non
essent , longius enim repetita est , quàm res
postulabat . Mala definitio est : Quum aut
communia describit , hoc modo , seditiosus
est is , qui malus est : aut inutilis ciuis est , nam
hoc non magis seditiosi quàm calumniato-
ris , quàm ambitiosi . Controuersum est , in
quo ad dubium demonstrandum dubia caus-
sa affertur , vt si quispiam volens probare o-
dium alicuius in alterum afferat causam il-
lius odii : quod nunquam de illo bene sen-
serit , æquè dubium est vtriusque . Perspicu-
um est , de quo non est controuersia , vt si quis
cùm Orestem accuset : planum faciat ab eo
matrem occisam . Non concessum est , quum
id quod agitur in Controuersia est : vt si quis
cùm Vlysem accuset : in hoc maximè cõmo-
retur , indignū esse ab homine ignauissimo vi-
rū fortissimum Aiacem esse necatum . Turpe
est , quod

est, quod aut eo loco, in quo dicitur, aut homine, qui dicat, aut eo tempore, quo dicitur, aut iis, qui audiunt, aut ea re, de qua agitur indignum propter inhonestatem videtur. Offensum est, quod eorum, qui audiunt voluntatē lædit, vt si quis apud equites Rom. cupidius vindicādi Scipionis Agrariam legem laudet. Contrarium est, quod cōtra ea est, quæ ii, qui audiunt fecerunt, vt si quis apud Alexandrū Macedonem dicēs contra aliquem vr̄bis expargationem: diceret, nihil esse crudelius, quā vr̄bes diruere: quum ipse Alexander Thebas diruerit. Inconstans, est, quod ab eodem eadem de re diuersē dicitur, vt si quis quum dixerit qui virtutem habeat, eum nullius rei ad benē viuēdum indigere, neget autem postea sine bona valetudine non posse viuere. Aduersum est, quod ipsi causſæ ex parte officit, vt si quis hostium vim & copias & felicitatem augeat: quum ad pugnandum milites adhortetur. Si nō ad id, quod instituitur accommodabitur aliqua pars Argumētationis: is aliquo eorum in vicio reperietur, si plura pollicitus pauçiora demonstrabit. Aut si quum totum de
 bebit

bebit ostēdere: de parte aliqua loquatur, hoc modo. Mulierum genus auarum est, nam Eriphyle auro viri vitam vendidit. Aut si non id, quod accusabitur, defendet: Vt si quis quum ambitus accusabitur manu se fortem esse defendet: vt Amphion apud Euripidē, & item apud Pacuuium: qui vituperata Musica, Sapiētiā laudat. Aut si res ex vitio hominis vituperabitur: vt si quis doctrinam ex alicuius docti vitiis reprehendat. Aut si quis quum aliquē volet laudare, de felicitate eius, non de virtute dicat. Aut si rem cum re ita comparabit, vt alteram se non putet laudare, nisi alteram vituperarit. Aut si alteram ita laudet, vt alterius non faciat mentionem: vt si quis quum aliqui deliberent bellum geratur an non, pacem laudet: omnino non illud bellum inutile esse demonstrat. Aut si quum de certa re quærat, de communi instituatur Oratio: vt Fortitudinē laudaturus, virtutem laudibus efferat. Aut si ratio alicuius rei reddetur falsa, hoc modo pecuniam habere bonū est: propterea quod ea maximè vitam beatam efficiat. Aut si infirma: vt Plautus, amicum castigare ob meritam

noxam. Aut eadem hoc modo: maximū malū est Auaritia: multos enim magnis incōmodis affecit pecuniæ cupiditas. Aut parū idonea, hoc modo: maximum bonum est Amicitia, plurimæ enim delectationes sunt in ea. Quartus modus Reprehētionis erat, per quē contra firmam Argumentationem, æquē firma aut firmior ponitur. Hoc genus in deliberationibus maximè versabitur: quum aliquid, quod contradicatur, æquum esse concedimus: sed id, quod nos defendimus necessariū esse demonstramus, aut quum id, quod illi defendāt, vtile esse fatemur, quod nos dicamus honestum esse demōstremus. Hæc de Reprehensione quidem hætenus: nunc de Peroratione dicendum.

DE PERORATIONE SIVE CON

clusio. Caput. XX.

Perorationes siue Conclusiones, quæ apud Græcos Epilogi nominantur, tripartitæ sunt: nam constant ex Enumeratione, Amplificatione, Commiseratione. Enumeratio est,
per

per quam colligimus & admonemus quibus de rebus verba fecerimus breuiter, vt renouetur, non reintegretur Oratio: & Ordine vt quicquid erit dictum referamus: vt auditor si memoriæ mādauerit, ad idem, quod ipse meminert redueatur. Item curandum est ne aut ab Exordio, aut à Narratione repetatur Orationis Enumeratio. Ficta enim & dedita opera comparata Oratio videbitur esse artificii significandi ingeniiq; venditandi & memoriæ ostentandæ causa. Quapropter initium Enumerationis faciendum est à Diuisione. Deinde ordine breuiter exponendæ sunt res, quæ tractatæ erunt in Confirmatione & Confutatione. Amplificatio est res, quæ per locum cōmunem mitigationis auditorum causa sumitur. Loci cōmunes ex decem præceptis commodissimè summuntur ad augendi criminis causa. Primus locus sumitur ab autoritate: quem commemoramus quantæ curæ ea res fuerit diis immortalibus, aut maioribus nostris, Regibus, Magistratibus, nationibus, hominibus sapientibus, Senatui. Item maximè quomodo his de rebus legibus sanciturum sit.

Secun

Secundus locus est, quum consideramus, illæ res, de quibus comminamur, ad quos pertineant, vtrum ad omnes, quod atrocissimum est, an ad superiores, quod genus est, hi sunt à quibus autoritatis locus communis sumitur. An ad pares, hoc est, in eisdem partibus animi, corporis, fortunarum, posites. An ad inferiores, qui omnibus his rebus antecelluntur. Tertius locus est, quo percontamur quid sit euenturum si omnibus idem concedatur: & ea neglecta, ostendemus: quid periculorum aut incommodorum consequatur. Quartus locus est, quo demonstratur, si hinc sit remissum: multos alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc expectatio iudicii remoratur. Quintus locus est, quum ostēdemus si semel aliter iudicatum sit, nullam rem fore, quæ incommodo mederi, aut perperam factum, aut erratum iudicium corrigere possit: quo in loco non incommodum erit vti ea ceterarum rerum cōparatione: vt ostendemus alias res posse, aut vetutaste sedari, aut consilio corrigi: huius rei aut leniendæ aut corrigendæ nullam rem adiumento futurã. Sextus locus est,

quum

quum ostendemus & consulto factum, & dicemus voluntario facinori nullam excusationē imprudētis iustam deprecationem paratam. Septimus locus est, quum ostendemus tetrum facinus, crudele, nefarium, tyrannicum esse, quod genus iniuriam mulierum, aut earum rerum aliquid: quarum rerum causa bella suscipiuntur & cum hostibus de vita dimicatur. Octauus locus est, quo ostendimus non vulgare sed singulare esse maleficium, spurcum, nefarium, & inusitatū: quo maturius & atrocius vindicandum sit. Nonus locus cōstat ex peccatorum comparatione: quasi quum dicemus maius esse maleficium stuprare ingenuā: quā sacrum lædere: quod alterum propter egestatem, alterum propter intemperantem superbiam fiat. Decimus locus est, per quē omnia, quæ in negotio gerendo acta sunt, quæq; rem consequi solent, exponemus acriter, & criminose & diligenter: vt agi res & geri negotium videatur, rerum consequentium enumeratione. Misericordia commouebitur auditoribus si variam fortunarum commutationem dicemus, si ostendemus in quibus commodis fui-

DE PERORATIONE SIVE CONCLV.

mus & quibus in incommodis sumus, comparatione. Si quæ nobis futura sint, nisi causam obtinuerimus, & numerabimus & ostēdemus. Si supplicabimus, & eorum, quorum misericordiam captabimus potestati subiciemus. Si quod nostris parentibus, liberis, ceteris necessariis cassurum sit, propter nostras calamitates, aperiemus, & si mul ostendemus illorū nos solitudine & miseria, non nostris incommodis dolere. Si de clementia, humanitate, misericordia nostra, qua in alios vsi sumus aperiemus. Si nos semper aut diu in malis fuisse ostendemus. Si nostrum fatum aut fortunā conqueremur. Si animum nostrum, fortem, patientem incommodorum ostendemus futurum. Commiserationem breuem esse oportet: nihil enim lachrymis citius arefcit. Sed iā ad tria caussarum Genera redeamus.

DE GENERIBVS CAUSSARVM.

Caput. XXI.

TR I A Genera caussarum, quas diximus esse propriā Rhetorices materiā, Aristoteles

teles per tria auditorū genara distinguit. Nā vt ille inquit, auditor, aut iudex est, aut Senator, aut populus. Iudex inter accusatorē, & defensore[m] arbiter est. Senator, qui de rebus dubiis suadēti aut dissuadenti acquiescēs decernit. Populus, qui laudandi aut vituperandi aliquis causā, in cōcionem concurrat. Idē quoq; autor in tria tēpora, eadē Genera causarū partitur. Nā in iudiciū ea propriè veniūt, quæ iā perpetrata sunt. In Senatū ea tantū, de quibus est consultatio: faciendā ne, an nō faciendā sūt. In cōcionē populus coit: vt audiat qualis quisq; impræsentiarū est. Loci quoq; diuersi erāt, in quibus Orationes habebātur. In foro, quæ in Genere Iudiciali. In curia, quæ in Genere Deliberatiuo. Pro rostris quæ in Genere Demōstratiuo. Fora Romæ tria erāt, in quibus reddebatur ius, de quibus ait Poëta. At q; erit in triplici par mihi nemo foro. Vnde iuris dicūdi conuentus in prouinciis parati fora dicebātur, vt forū Appii, Cornelii, Iulii, Curia præterea locus erat, vbi Senatus habebatur: tēpla quoq; nonnunquam pro curia fuerunt, vt Apollinis, Cōcordiæ, Telluris: apud Vergiliū

hoc illis curia templum. Pro rostris quoq; locus erat, in quo pendebant rostra nauium ex Antiatribus, nauali pugna superatis. Aliquando tamèn ex certis caussis cum auditoribus loca permutabantur, & populus cōsultitur de gèrendo bello cum Mithridate, apud Ciceronē in Oratione pro lege Manilia. Et in senatu ab eodem laudatur Cæsar: & vituperantur Antonius & Catilina, atq; pro Archia Poëta in foro humanitatis artes commendantur, & ferè nulla est causa, in qua non ex locis aliarum caussarum propriis Argumenta ducantur. Nā quod quidam scribunt in Genere Demonstratiuo Argumenta deducenda esse ab honesto, in Deliberatiuo ab Vtili, in Iudiciali à partibus Iustitiæ: non ita est intelligendū, vt vnius caussæ non transferantur ad aliarum caussarum locos. Nam: & in Oratione pro Milone plurimus est Cicero in eo laudando, atq; vituperando Clodio & quum de inferendo Mithridati bello deliberat, non solum à partibus utilitatis, sed ab Honesto & iusto Argumenta deducit. Quid? non & Aristoteles in Rhetorica ad Alexandrum scribit, oportere suam forem

forem illa, ad quæ exhortatur ostendere esse iusta, & legitima & vtilia & honesta & iucunda & facilia factu: atq; pari modo de aliis duobus generibus caussarum. Sed ad singula caussarum Genera redeamus: atq; in primis ad Demonstrantium: quod simplicius atq; tractatu facilius est.

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

Caput. XXII.

Demonstratiuum causæ genus, quod à Græcis Epidicticon appellatur (hoc est Ostentatiuū.) Aristoteles & Theophrastus à ciuilibus negotiis remouerunt: totumq; ad solos auditores, voluptatis causâ, relegarunt: & id eius nominis, quod ab Ostentatione ducitur, proprium est. Sed & in iudiciis testes laudantur: vituperanturq; , & in consultatione belli Mithridatici. Cic. Pompeiū laudat: vt illi prouincia decernatur. Itaq; quum omnis causâ propriè in controuersia sit posita, sunt tamèn quædam materiæ, quæ ad solâ Ostentationem pertinent: vt deorum immor

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

talium, atq; Heroum laudes, in quibus status
causæ nullus est. Nisi quis malè de natura de-
orum sentiens dicat illos non agere humana
rum rerum curam: id quod Epicurus opinatur
& illud ex libro Iob Nec nostra cōsiderat: &
circa cardines cœli ambulat. Tunc quæstio
suboriretur: an dii rerum nostrarum agant cu-
ram. Atq; in Hercule laudando, quispiam o-
biiciat diuinis illius virtutibus ingentia quæ-
dam vitia, quæ propenderent rectè factis. Ve-
rum in dies generaliter maiestatem eorum ve-
nerabimur, deinde propriam vim cuiusq; &
inuenta, quæ vtile aliquid hominibus atrule-
runt. Vis ostenditur: vt in Ioue, regendorum
hominũ: in Marte, belli: in Neptunno, maris:
Inuenta, vt artium in Minerua: frumenti in
Cerere: vini in Libero patre. Magis est varia
laus hominum: nam primum diuiditur in tem-
pora, quodq; ante eos fuit, quodq; ipsi vixe-
runt. In iis autem, qui fato sunt functi, quod
est in secutum, antehominem patria: paren-
tes, maioresq; erunt, quorum duplex est tra-
ctatus: au enim respondisse nobilitati pulcrũ
erit, aut nobilius Genus illustrasse factis. Illa
quo-

quoque interim, ex eo quod ante ipsum fuit tempore trahentur: quæ responsis vel auguriis futuram claritatem promiserunt: sicut eum, qui ex Thetide natus esset, maiorem parte suo futurum cecinisse dicuntur Oracula. Ipsius vero laus hominis, ex animo & corpore & extra positus, peti debet. Et corporis quidem fortuitiorumque; tum leuior, tum non vno modo tractanda est. Nam & pulcritudinem interim roboremque; prosequimur honore, ut Homerus in Agamemnone atque Achille. Interim confert admirationi multum infirmitas, ut quum idem Tydeum paruum, sed bellatorem dicit fuisse: Fortuna vero tum dignitatem affert (ut in Regibus principibusque; namque; hæc est materia ostendendæ virtutis vberior) tum quò minores opes fuerunt, eò maiorem beneficiis gloriam parit. Omnia, quæ extra nos bona sunt, quæque hominibus fortè obtigerunt, non ideo laudantur, quod habuerit quis ea: sed quod his honestè sit usus. Nam diuitiæ & potentia & gratia quum plurimum virium dent, in utraque partem certissimum faciunt morum experimentum: aut enim meliores propter hæc, aut peiores

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

res sumus. Animi semper vera laus, sed non vna, per hoc opus, via ducitur. Nãq; aliãs ætatis gradus, gestarumq; rerum sequi, speciosius fuit, vt in primis annis laudaretur indoles, tũ disciplinæ, post hoc operum, id est, factorum contextus. Aliãs in species virtutum diuidere laudem fortitudinis, Iustitiæ, Continentiæ: ce-
 terarumq;, ac singulis assignare: quæ secundũ quãq; earum gesta erunt. Vtra sit autem harum via vtilior, cum materia deliberabimus: dum sciamus gratiora esse audiẽtibus, quæ solus quis, aut primus, aut cum paucis certè fecisse dicetur. Si quid præterea supra spem aut expectationem precipuè quod in aliena potius causã quàm sua. Afferunt autem liberi parentibus laudem, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentoribus, nec non instituta quoq; autoribus, vt è Numa traditum deos colere, à Publicola faces populo submittere. Qui omnis ordo in vituperatione constabit tantum in diuersum. Nam & turpitudine generis obprobrio multis fuit, & quosdã claritas ipsa notiores circa vitia & iuuisos magis fecit, & quibusdam vt in Paride traditum est,
 prædi

prædicta pernicies: quibusdam mala contemp-
 tum: vt Therfitæ: ac quibusdam bona vitiis
 corrupta odium attulerūt: vt Nirea imbellē.
 Plisthenem impudicum à poëtis accepimus.
 Et animi totidem vitia quot virtutes sunt: nec
 minus quàm in laudibus duplici ratione trac-
 tantur. Et post mortem obiecta, quibusdam
 ignominia est, vt Melio, cuius domus solo
 æquata & M. Nanlio, cuius prænomen è fami-
 lia in posterum exemptum est, & parentes ma-
 lorum odimus: & conditoribus vrbium est in-
 famiæ contraxisse aliquam perniciosam cete-
 ris gentē. Interesse tamèn Aristoteles putat,
 vbi quidq; laudetur aut vituperetur: nam plu-
 rimum refert, qui sint audiētium mores, quæ
 publicè recepta persuasio, vt illa maximè, quæ
 probant esse in eo, qui laudabitur, credāt: aut
 in eo, contra quem dicimus ea, quæ oderunt:
 ita non dubium erit iudiciū, quod Orationē
 præcesserit, ipsorum etiam permiscenda laus
 semper, nam id beneuolos facit: quoties au-
 tem fieri poterit, cum materiæ utilitate iungē-
 da. Minus Lacedæmonix studia literarū quàm
 Athenis honoris merebuntur: plus patientia,

fortitudo, raptò viuere quibusdã honestum, aliis cura legum. Apud Sibaritas forsità odio foret. Veteribus Romanis summum luxuriæ crimẽ. Eadem in singulis differentia. Maximẽ fauet iudex, qui sibi dicentem assentari putat. Idem præcipit illud quoq; quod mox Cornelius Celsus propemodum vsurpauit: quia sit quædam virtutibus & vitiis vicinitas, vtendũ proxima deriuatione verborum: vt pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contrã valent: quod quidem Orator, id est, vir bonus, nunquam faciet, nisi fortẽ communi utilitate duceretur. Laudantur aut vrbes similiter atq; homines, nam pro parente est conditor, & multum autoritatis affert vetustas: vt iis, qui terra dicuntur orti, illa propria, quæ ex loci positione, aut munitione sunt. Ciues illi, vt hominibus liberi decori, est laus & operũ, in quibus honor, utilitas, pulcritudo, autor, spectari solet. Honor vt in tẽplis, utilitas vt in muris, pulcritudo vel autor vtrobiquẽ est & locorum qualis Siciliae apud Ciceronem: in quibus similiter speciem & utilitatem intuemur.

Itaq;

Itaq; vt non confensi hoc Laudatiuum Genus circa solam versari honesti quæstionem, si qualitate maximè continere putò: quanquã omnes tres status cadere in hoc opus possint: His quoq; vsum. C. Cæsarem in vituperando Catone, notauerit Cicero.

DE GENERE DELIBERATIVO.

Caput. XXIII.

Deliberatiuum genus, quod duas habere species, dictum est, Suasionē videlicet ac Dissuasionē, nō solum in Reipub. administratione, verum etiam in aliis quoq; rebus, versatur. Nam & consultantium & consiliorum plurima sunt Genera: quare in suadēdo & dissuadendo tria primum spectanda erunt: quid sit, de quo deliberatur, qui sint, qui deliberēt, quis sit qui suadet. Rem autem, de qua deliberatur: aut certum est posse fieri, aut incertum. Si incertum, hæc erit quæstio sola aut potentissima: sæpe enim accidet vt prius, dicamus nesi possit quidē fieri, esse faciendū: deinde fieri nō posse. Quum aut de hoc quæritur:
conic-

DE GENERE DELIBERATIVO.

coniectura est, an Istmos intercidi, an sicari palus Pontina, an portus fieri Ostiæ possit, an Alexander terras vltra Oceanum sit inuenturus. Sed in iis quoq; , quæ constabit posse fieri coniectura erit aliquando, vt si quærat an vtiq; futurum sit vt Carthaginē superent Romani, vt redeat Annibal si exercitū in Aphricā transtulerit, vt seruent fidē Samnites: si Romani arma deposuerint. Quædam & fieri posse & futura etiam credibile esse: sed aut alio tempore, aut alio loco, aut alio modo. Vbi cōiecturæ non erit locus, alia sunt intuenda, & primum aut propter ipsam rem, de qua sententiæ rogatur, consultabitur: aut propter aliās interuenientes extrinsecus causas. Propter ipsam deliberant Patres Conscripti, an stipendium militi constituent: hæc materia simplex erit. Accedunt causæ, aut faciendi, vt deliberant partes conscripti, an Fabios dedant Gallis minantibus bellum, aut non faciendi. Deliberat. C. Cæsar an perseueret in Germaniam ire: quum milites passim testamenta facerēt. Hæc suasoriæ duplices sunt. Nam & illic causa deliberandi est, quod bellum Galli minentur,

tur, esse tamèn quæstio potest dedèdi ne fuerit, etiam citra hanc denuntiationem, quia cōtra fas, cum legati essent missi, prælium inierint, Regēq; , ad quem mandata acceperint, trucidarint. Et hic nihil Cæsar sine dubio deliberet: nisi propter hanc militum perturbationem. Est tamèn locus quærendi an citra hūc quoq; casum penetrandum in Germaniam fuerit. Semper autem de eo prius loquemur, de quo deliberari etiam, detractis sequentibus, posset. Partes suadendi quidam putauerunt Honestum, Utile, Necessarium: Ego nō inueniō huic tertiæ locum. Quātalibet enim vis ingruat, aliquid fortasse pati necesse sit, nihil facere, defaciēdo autē deliberatur. Quod si hanc vocant necessitatem, in qua homines grauiorum metu coguntur, utilitatis erit quæstio. Quod si obsessi & impares & aqua ciboq; defecti, de faciēda ad hostem deditioe, deliberent: & dicatur necesse est, nempe sequitur vt hoc subiiciatur, alioqui pereundum est: ita propter id ipsum non est necesse: quia perire potius licet: deniq; non fecerunt Saguntini: neq; in rate Opitergina circumuenti. Igitur

tur in his quoque caussis, aut de sola vtilitate ambigetur, aut quæstio inter Vtile & honestum consistit. At enim si quis liberos procreare volet, necesse est vxorem ducere. Quis dubitat? Si ei, qui pater vult fieri liqueat: necesse est vxorem esse ducendam? Itaq; mihi ne consilium quidem videtur vbi necessitas est: non magis quàm vbi constat quid fieri non possit. Omnis enim Deliberatio de dubiis est. Melius igitur qui tertiam partem dixerunt dynaton, quod nostri possibile nominant: quæ vt dura videatur appellatio, tamèn sola est. Quas partes non omnes in omnē cadere suam foriam, manifestius est, quàm vt docèdū sit. Tū apud plerosq; numerus augetur, quibus ponuntur vt partes quæ species sunt partium. Nā fas Iustum, Pium, Mansuetū quoq; (sic enim sunt interpretati) iuon & si qua adhuc adicere quis eiusdem Generis velit, subiici possunt honestati. An sit aut facile, Magnum, Iucūdam, sine periculo, ad quæstionē pertinet vtilitatis: qui loci oriuntur ex Contradictione. Et quidem Vtile, sed Difficile, Paruum, Iniucundū, Periculosum. Tunc quibusdam videtur esse

non.

nonnunquam de iucūditate solum consulta-
tio: vt si de ædificando theatro, instituendis lu-
dis deliberetur. Sed neminem adeo solum
luxu putò, vt nihil in caussa suadēdi sequatur,
præter voluptatem. Præcedat enim semper a-
liquid necesse est, vt in ludis honor deorum,
in theatro non inutilis laborum remissio, de-
formis & incommo daturbæ, si id non fiat, cō-
fictatio: & nihilominus eadem illa religio cū
theatrum veluti quoddam illius sacri templū
vocabimus. Sæpe verò & vtilitatem despicien-
dam esse dicimus: vt honesta facimus: vt cum
illis Opiterginis damus Consilium ne se ho-
stibus dedant, quanquam perituri sint, ni-
si fecerint. Et honestis vtilia præferimus: vt
quum suademus, vt bello Punico serui ar-
mentur. Sed tamèn ne hic planè conceden-
dum est esse id inhonestum. Liberos enim
Natura omnes, & eisdem constare elemen-
tis, & fortasse antiquis etiam nobilibus or-
tos, dici potest: & illic vbi manifestum peri-
culum est, opponenda alia sunt pericula: vt
crudelius etiam perituros affirmemus, si dedi-
derint: siue hostes nō seruauerint fidem, siue

Cæsar

Cæsar vicerit, quod est verisimilius. Hæc autē quæ tantum inter se pugnant, plerunq; nominibus deflecti solent. Nam & utilitas ipsa expugnantur ab iis, qui dicunt non solum potiora esse honesta quã utilia, sed ne utilia quidē esse quæ nō sunt honesta. Et contrā quod nos honestum, illi vanum, ambitiosum, stolidum, verbis quàm re probabilius vocāt. Nec tantum inutilibus comparantur utilia, sed inter se quoq; ipsa: vt si è duobus eligamus, in altero quod sit magis, in altero quod sit minus. Crescit hoc adhuc: nã interim triplices etiã suaforiæ: vt quum Pōpeius deliberat Parthos, an Aphricam, an Aegyptum peteret. Ita non tantum vtrum sit melius, sed quid optimum, quæritur. Nec vnquam incidet in hoc genere materiæ dubitatio rei: quæ vndiq; secundum nos sit. Nam vbi contradictionis locus nō est: quæ potest esse causa dubitandi? Item omnis suaforia nihil est aliud quàm comparatio: videndūq; quid consecuturi sumus, & propter quid: vt æstimari possis plus in eo, quod petimus sit commodi, an verò in eo, per quod petimus incommodi. Est utilitatis & in tempo-

re quæstio expedit, sed nõ nunc. Et in loco, non hic. Et in persona, non nobis, non contra nos. Et in genere agendi, non sic. Et in modo, non in tantum. Sed personam sæpius decoris causa intuemur: quæ & in vobis & in iis, qui deliberant, spectanda est. Itaquæ quævis exempla plurimum in conciliis possint, quia facillimè homines ad consentiendum exemplis ducuntur, refert tamèn quorum autoritas, & quibus adhibeatur. Diuersi sunt enim deliberantium animi, duplex conditio, nati consulant aut plures aut singuli, sed in vtrisque differentia: quia & in pluribus, multum interest. Senatus sit, an populus, Romani an Fidenates. Græci an Barbari. Et in singulis. Cato ni petendos honores suadeamus, an. C. Mario. De Ratione belli, Scipio prior an Fabius deliberet. Proinde intuenda, Sexus, Dignitas Aetates, sed mores præcipue discriminè dabunt. Et honestè quidè honestis suadere facillimè est: si verò apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobare diuersam vitæ sectam, cauendum est. Et animus deliberantis non ipsa honesti natura, quum ipse non res-

F picit,

picit, permouēdus est: sed laude, vulgi opinione. Et si parum proficiet hæc vanitas, secuturam exiis vtilitatem, aliquando verò magis obiciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nā præter id, quod his leuissimi cuiusq; anius facile terretur: nescio tamèn quo pacto apud plurimos plus valeat malorū timor, quā spes bonorū: sicut facilior eisde turpiū quā honestorum intellectus est. Aliquando bonis quoq; suadetur parū decora: datur parū bonis consilia, in quibus eorū, qui consulūt spectatur vtilitas. Multū etiā refert; quæ sit persona suaderis. Quia ante acta vita si illustris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut fortuna, affert expectationē. Prouidendū est ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit dissentiant. At iis cōtraria summissio rē quēdā modū postulāt. Nam quæ in aliis libertas est, in aliis licentia vocatur. Et quibusdā sufficit autoritas, quosdam ratio ipsa ægrè tuetur. Ideoq; longe mihi videntur difficillimæ Prosopopœiæ: in quibus ad reliquū Suasoriæ laborem, accedit etiam personæ difficultas. Nāq; illud idem aliter Cæsar, aliter Cato, aliter Cicero suadere debet. Vtilissima verò

rò hæc exercitatio, vel quod duplicis est operis, vel quod Poëtis, vel quod historiarum quoq; futuris scriptoribus plurimum confert, & Oratoribus necessaria. Nam sunt multæ à Græcis Latinisq; compositæ Orationes, quibus alii vterentur: ad quorum conditionem vitamq; aptanda, quæ dicebantur, fuerunt. An eodem modo cogitavit, aut eandem personã induit Cicero quum scriberet. Cn. Pom. & cum. C. Domitio ceteris ve: an non vniuscuiusq; eorum fortunam, dignitatem, res gestas intuitus: omnium etiam quibus vocem dabat, imaginem expressit: vt melius quidẽ, sed tamèn ipsi dicere viderentur. Nec minus vitiosa est Oratio: si ab homine quam si à re, cui accommodari debet, dissidet.

DE GENERE IVDICIALI.

QVI de arte Rhetorica præceptiones scribunt, maximã totius operis partem in Genere Iudiciali cõsumunt. Nam & Quintilianus omnes Rhetoricæ atq; Orationis partes ad hoc genus defert: siue quod in eo mul-

tò plus est difficultas ob multiplices variasque
 quæstiones: siue quod Oratoribus inde mul-
 tò copiosior lucri erat materia, siue quod in
 libera ciuitate maioris potentiaë putabatur es-
 se posse oppugnare aut defendere ciuem, aut
 seipsum ab aliorum iniuria tueri, quàm apud
 populum concionari, aut in Senatu publicã
 causam agere. Nostra verò tempestate nul-
 lus propè Generi Iudiciali vltus est relictus.
 Non iis, qui sub ditione Põtificia viuimus: nõ
 iis, qui in regno, in quo sunt omnia ad vnus
 Principis voluntatem redacta, qui aut decer-
 nunt pro arbitrio suo quid sit faciendum, aut
 ad ius commune Pontificium siue Romano-
 rum omnia remittunt. Ipsarum verò legum in-
 terprætationem, ad nescio quos Innocëtios
 & Abbates, Bartulos & Baldos deferunt. Iudi-
 cum verò arbitrio nihil permittunt diffiden-
 tes opinor illorum æquitati, & bonitati: vt iã
 nullus sit in hac parte relictus Oratori locus,
 non apud Pontificem, non apud Regem, non
 apud Iudices, non in Repub. apud ipsos opti-
 mates, qui & ipsi communi omnium consen-
 su, voluerunt se à iure civili gubernari. Sed ni-
 hilo

hilo magis ad rerum gerendarum deliberationes Orator admittitur: ut nihil mirandum sit, cur ars Rhetorica in interitum propemodum sit redacta: atque in solis concionatoribus reperitur. Nam quemadmodum ait Aristoteles, interirent utique artes, si illarum operibus plus impensarum & laboris insumatur, quam inde sit emolumentum perueniturum. Quare omissa hac parte, nos ad alia properemus:

quum praesertim & in statu causa

rum & in confirmatione

& Confutatione

non nihil de ea dixerimus.

(?)

DE DISPOSITIONE.

INVENTIONE, ut arbitror, satis dictum est: sed ut opera extruentibus satis non est saxa atque materiam & cetera aedificanti utilia congerere, nisi disponendis eis collocandisque artificum

F 3 ma-

DE DISPOSITIONE.

manus ad hibeatur : sic in dicendo quam libet abundans rerum copia cumulum tantum habeat atq; congestū: nisi illas eadem Dispositio digestas atq; inter se commissas deuinxerit. Neq; immerito secunda quinq; partiū posita est: quum sine ea prior nihil valeat. Neq; enim quāquam fusis omnibus mēbris statua sit, nisi collocetur. Et si quam in corporibus nostris aliorum ve animalium partem permutēs & transferas : licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamēn & artus etiam leuiter loco moti, perdunt quo viguerunt vsum, & turbati exercitus sibi ipsis sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam rerum naturam stare ordine putant: quo confuso, peritura sunt omnia. Si Oratio carens hac virtute, tumultuetur necesse est: & sine rectore fluitet: & ne cohæreat sibi, multa repetat, multa transeat velut nocte in ignotis locis errans. Neq; initio neq; sine proposito, casum potius quàm cōsiliū sequatur. Quapropter totus hic locus seruiet Dispositioni: quæ quidem si certa aliqua via tradi in omnes materias vllō modo posset, non tam paucis contigisset.

gisset. Sed quum infinitæ caussarum formæ fuerint, futuræq; sint: & tot sæculis, nulla re-
 perta sit, quæ esset tota alteri similis, sapiat o-
 portet Orator, & vigilet, & inueniat: & iudi-
 cet, & consilium à se ipso petat. Neq; inficias
 eo: quædã esse, quædemõstrari possint: ea quæ
 non omittam. Quoniam igitur Dispositio est
 perquam illa, quæ inuenimus, in ordinem re-
 digimus: vt certo quodq; loco pronũtiemus:
 videndum est cuiusmodi rationem in Dispo-
 nendo habere conueniat. Genera Dispositio-
 num sunt duo, vnum ab institutione Artis pro-
 fectum, alterum ad causam temporis accom-
 modatum. Ex institutione Artis disponemus:
 cum sequemur eam præceptionem, quã pau-
 lò ante exposuimus, hoc est, vt vtamur Prin-
 cipio, Narratione, Diuisione, Confirmatio-
 ne, Confutatione, Conclusionem: & hunc
 ordinem, quemadmodum præceptum est
 ante, in dicendo sequamur. Item ex institu-
 tione Artis non modo totas causas per Ora-
 tionem, sed per singulas quoq; Argumētationes
 disponemus: quemadmodũ in secũdo libro ad
 Herēniũ videre est: id est, expositionem, Rationem

DE DISPOSITIONE.

confirmationem rationis, Exornationē, Cōplexionem. Hæc igitur duplex Dispositio est: vna per Orationes, altera per argumentationes ab institutione artis profecta. Est autem alia Dispositio, quæ (quum ab ordine artificioſo recedendum est) Oratoris iudicio ad tēpus accommodatur: vt si à Narratione dicere incipiamus, aut ab aliqua firmissima Argumētatione, aut aliquarum rerum recitatione, aut si post principium Confirmatione vtamur: deinde Narratione: aut si quam huiusmodi permutationem ordinis faciamus, quorum nihil (nisi caussa postulet) fieri oportebit: Nan si vehementer aures auditorum obtusæ videbuntur: atq; animi defatigati ab aduersariis, multitudine verborum, cōmodè poterimus principio supersedere & exordiri caussam aut à Narratione aut aliqua firmissima Argumentatione: deinde si commodum erit (quia non semper necesse est) ad principii sententiam reuerſi licebit: si caussa nostra magnam difficultatem videbitur habere: vt nemo æquo animo possit audire principium, à Narratione quum inceperimus, ad principii sententiam reuertemur.

temur. Si Narratio parum probabilis est, exordiemur ab aliqua firma Argumentatione: his commutationibus & translationibus sæpe vti necesse est: quum ipsa res artificiosam Dispositionem, artificiosè mutare cogit. In Cõfirmatione, Argumentationum Dispositiones huiusmodi haberi conuenit, firmissimas Argumentationes in primis & in postremis causæ partibus collocari, mediocres & neq; inutiles ad dicendum neq; necessarias ad probandum, quæ si separatim ac singulæ dicantur, in firmæ sint: cum ceteris coniunctæ, fiunt firmæ & probabiles, interponi & in medio collocari oportet. Nam, re narrata, statim expectat animus auditoris, ex qua re causa cõfirmari possit qua propter contiuuo firmam aliqua inferre oportet Argumentationem. Et quoniam nuperrimè dictum facile memoriæ mādatur: vtile est quum dicere desideramus, recentem aliquam relinquere in animis auditorum bene firmam Argumentationem, Hæc Dispositio locorum tanquam instructio militum facillimè in dicendo, sicut illa in pugnando parere poterit victoriam. Est & hoc quod scrip-

DE DISPOSITIONE.

tor demonstrare non possit, nisi certa definita-
 taq; materia. Sed quid vna faciat aut altera?
 quinimo centum ac mille in re infinita atque
 materia, præceptoris est in alio atq; alio gene-
 re quotidie ostendere, quis ordo sit rerum: &
 quæ copulatio, vt paulatim sit vsus: & ad simi-
 lia transitus, Tradi enim omnia, quæ Ars effi-
 cit, non possunt. Nam quis pictor omnia, quæ
 in rerū natura sunt ad umbrare didicit? sed se-
 mel percepta imitandi Ratione, assimulabit
 quicquid acceperit. Quis enim non faber vas-
 culum aliquod quale nunquam viderat facit?
 Quædam verò non docetium sunt, sed discē-
 tium. Nā medicus quid in quoq; valetudinis
 genere faciendum sit, quid quibus signis pro-
 uidendū docebit. Vim sentiēdi, pulsus venarū
 caloris, motus, spiritus meatum, coloris distā-
 tiam: quæ sua cuiusque sunt ingenium dabit.
 Quare plurima petamus à nobis: & cum caus-
 sis deliberemus, cogitemusq; , homines ante
 inuenisse Artē, quàm docuisse. Illa enim potē-
 tissima est quæq; verè dicitur œconomica to-
 tius causæ Dispositio: quæ constitui, nisi ve-
 lud in re præsentē, non potest. Vbi assumēdū
 proce-

procœmium, vbi omittendum, vbi vtendum expositione continua, vbi partita, vbi ab initiis incipiendum, vbi more Homérico à medijs vel vltimis, vbi omnino non exponendum: quando à nostris, quando ab aduerfarijorum propositionibus incipiemus, quando à firmissimis probationibus, quando à leuioribus, qua in caussa proponendæ præmijs quæstiones, qua præparatione præmunientæ: quid iudicis animus accipere possit statim dictum, quò paulatim deducendus. Singulis an vniuersis opponenda refutatio. Reseruandi Perorationi: an per totam Orationem diffūdēdi affectus. De iure prius an de æquitate dicendum, an ante acta crimina, an de quibus iudicium est prius obicere vel diluere cõueniat. Si multiplices causæ erūt, qui ordo faciendus, quæ testimonia, tabulæve cuiusq; generis in actione recitandæ, quæ reseruandæ. Hæc est velut imperatotia virtus copias suas partientis ad casus præliorum, retinentis partes per castella tuenda: custodiendas ve vrbes petendos com meatus, obsidenda itinera, mari deniq; ac terra diuidentis. Sed hæc in Oratione

rione præstat, cui omnia affuerint natura, do-
 ctrina, studium. Quare nemo expectet, vt alie-
 no tantum labore sit desertus. Vigilādum du-
 cat iterum, enitendum, pallendum est, facien-
 da sua cuiq; vis, sua ratio, non respiciendum
 ad hæc: sed in promptu habenda: nec tanquã
 tradita, sed tantum innata. Nam viam demon-
 strare potest velociter ars, si qua est: verũ ars
 satis præstat, si copias eloquentiæ ponit in me-
 dio. Nostrum est vti eis scire. Reliqua partiũ
 est demun Dispositio. Et in his ipsis primus a-
 liquis sensus, & secundus, & tertius, qui nõ mo-
 do vt sint ordine collati, elaborādum est: sed
 vt inter se vincti atq; ita cohærentes ne com-
 missura perluceat. Corpus si non membra
 quod ita continget, si & quid quaq; re conue-
 niat, viderimus: vt verba applicemus non pug-
 nantia, sed quæ se inuicem complectantur.
 Ita res non diuersæ, distantibus ex locis, qua-
 si inuicem ignotæ non colidentur, sed aliqua
 societate cum prioribus ac sequentibus se
 copula tenebunt: ac videbitur non so-
 lum composita Oratio, sed
 etiam continua.

DE ELOCUTIONE.

(?)

INTER quinque; artis Rhetoricæ partes, difficillimam esse Elocutionem, inter omnes Oratores conuenit. Vnde & apud Cicero-
nem Antonius, ait, se uidisse multos disertos, Eloquētem verò neminem. Disertos satis pu-
tat dicere quæ oporteat: ornatè autem dice-
re proprium esse Eloquentissimi. Quæ virtus
si vsq; ad illum in nullo reperta est, ac ne in
ipso quidem. L. Crasso, certū est & his & prio-
ribus eam desideratam, quia difficillima fuit.
Et. M. Tullius Inventionem quidem ac Dis-
positionem prudētis hominis esse putat: Elo-
quētiam, Oratoris: ideoq; præcipuè circa præ-
cepta huius partis elaborauit. Quod eum me-
rito fecisse, etiam ipso rei, de qua loquimur
nomine palam declaratur. Eloqui enim, hoc
est, omnia quæ mente conceperis promovere,
atq; ad audientes perferre, sine quo semper
vacua sunt priora & similia gladio cōdito, at-
que intra vaginam suam hærenti. Hoc itaq;
maximè docetur, Hoc nullus nisi arte asse-
qui

qui potest. Huic studiũ adhibendũ, Hoc exercitatio petit. Hoc imitatio. Hic õnis ætas cõsumitur. Hoc maximè Orator Oratore præstantior. Hoc genera ipsa dicendi alia liis potiora vt appareat in hoc & vitiũ & virtutem esse dicendi. Non ideo tamèn sola est agenda cura verborum. Occurrã enim necesse est iis, qui omissa rerum, qui nerui sunt in caussis, diligentia, quodam inania circa voces studio senescunt: idq; faciunt gratia decoris, quod est in dicendo, mea quidem opinione, pulcerrimum: sed quum sequitur, non quum affectatur, Sed opus est studio præcedente & acquisita facultate & quasi reposita: Nãq; ista quærendi, iudicandi, comparandi anxietas dũ discimus adhibenda est, non quum dicimus, alioqui sicut qui patrimonium non pararũt, sub diem quærunt: ita in Oratione, qui non satis laborarũt: si præparata vis dicendi non fuerit, erunt in officiosi. Sunt tamèn, qui etiam quum optima sint reparata, quærũt aliquid, quod sit magis antiquum, remotum, inopinatũ, nec intelligunt iacere sensus in Oratione, in qua verba laudantur. Sit igitur cura Elocutionis, quam

ma-

maxima : quum sciamus tamèn , nihil verbo-
rum cassa esse faciendum : quum verba ipsa
rerum gratia sit reperta : quorum ea sunt ma-
ximè probabilia , quæ sensum animi nostri
optimè promunt atque animis auditorum,
quod nos volumus, efficiunt. ¶ Igitur quam
Græciphrasin vocant : Latine dicimus Elo-
cutionem. Eam spectamus verbis aut singu-
lis aut coniunctis. In singulis intuendum est
vt sint Latina , perspicua , ornata , & ad id,
quod efficere volumus accommodata. In cõ
iunctis , vt emendata , vt collocata , vt figura-
ta. Sed ea , quæ de Ratione Latine atq; emē
datè Eloquendi fuerunt dicenda, à Gramma-
ticis commodissimè per tractantur : verum il-
lic tantum ne vitiosa sint præcipitur , hic non
alienum est admonere, vt sint quàm minimè
peregrina & externa. Multos enim , quibus
loquendi Ratio non desit, inuenias : quos cu-
riose potius loqui dixeris quam Latine. Quo
modo & illa Attica anus Theophrastū homi-
nē alioqui disertissimum annotata, vnius affe-
ctatione verbi, hospite dixit: nec alio se id de-
prehēdisse, interrogata respōdit, quam quod
nimum

nimum Atticè loquerentur. Et in. T. Livio miræ facundiæ viro, putat inesse Pollio Asinius quandam Pataunitatem. Quare si fieri potest & verba omnia & vox huius alumna urbis esse debent: vt Oratio planè Romana videatur, non ciuitate donata. ¶ Perspicuitas in verbis præcipuam habet proprietatem primus enim intellectus est sua cuiusq; rei appellatio: qua uon semper utimur. Nam & obscœcena vitabimus & sordida & humilia. Non tamen quicquid non erit proprium, protinus & Impropii vitio laborabit: quia multa sũt Græcè & Latinè non de nominata: vnde Abusio, quæ Catachresis dicitur & Translatio, quæ Metaphora, est necessaria. Quare proprietas non ad nomen, sed ad vim significandi refertur. Alio modo dicitur proprium inter plura, quæ sunt eiusdem nominis, vnde cetera dicta sunt: vt vortex qui de aqua propriè dicitur: de aliis rebus per translationem. Tertius modus est huic diuersus: quum res communis pluribus in vno aliquo habet nomẽ eximium, vt carmen funebre propriè Nænia. Item quod commune est & aliis nomen: intellectu alicui
rei

rei peculiariter tribuitur, vt Vrbs pro Roma. Sed ne in his quidem virtus Oratoris incipitur. Alio modo dicitur proprium, quod nihil inueniri potest significantius: vt quod deductum carmen dixit Vergilius. At obscuritas fit in verbis ab vsu remotis: De quibus Horatius in principio lib. secundi Epistolarum.

Et, nisi quæ terris semota, suisq;

Temporibus defuncta videt, fastidit, & odit.
Sic fautor veterū: vt tabulas peccare vetāteis.
Quas bis quinq; viri sanxerūt, fœdera Regū.
Vel Gabiis vcl cū rigidis æquata Sabinis,
Pontificū libros, annosa volumina vatum.
Dictitet Albano musas in monte locutas.

Et paulò post.

Iã Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecū ignorat, solus vult scire videri.
Hinc enim aliqui famā eruditionis affectāt:
vt soli scire videantur. Plus tamē obscuritatis
in contextu sermonis est, & id quidē pluribus
modis: quare nec fit longus, nec in hyperbatō
solutus, nec lōgis interiectionibus impeditus.
Vitanda est in primis ambiguitas. Sit ordo re
ctus, non in longum dilata cōclusio. Nihil ne

DE AMPLIFICATIO. ET SENTEN.

que superfluat: ita sermo & doctis ꝑꝑabilis & planus imperitis erit, Sed vis Oratoris omnis in augendo minuendoq; consistat, vtriq; parti totidem modi: ex quibus præcipuos attingemus.

DE AMPLIFICATIONE ET

Sententia.

PRima est Amplificandi vel minuendi species in ipso rei nomine: vt quum eum, qui fit cœlus, occisum: eum, qui fit improbus, latronem, contraq; eum, qui pulsauit, attigisse, qui vulnerauit, læsisse dicimus. Quatuor modis constat Amplificatio, Incremento, Cõparatione, Ratiocinatione, Congerie. Incrementũ est potentissimum: quum magna videntur etiam, quæ inferiora sunt: vt Cicero facinus est vinciri ciuem Romanorũ, scelus verberare, propè parricidiũ necare: quid dicam in crucem tollere? Fit & aliter supra summum Adiectio: vt apud Vergilium de Lauso, quo pulchrior alter, Non fuit, excepto Laurëtis corpore Turni. Lausus equum domitor debellatorq; ferarum.

rum. Summū enim est, quo pulchrior alter non fuit, deinde aliquid supra positum est. Est & alius modus, ad quem non per gradus itur, sed quo nihil est maius, vt matrem tuam occidisti: quid dicam amplius? Matrem tuam occidisti. Nam & hoc augendi genus est aliquid tantum efficere, vt nō possit augeri. Crescit Oratio minus apertè: sed nescio an hoc ipso efficacius: quum sine distinctione in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur: vt de vomitu in Antonium Cicero. In cœtu verò populi Rom. negotium gerens publicum, magister equitum: singula enim incrementum habent. Verum vt hæc Amplificatio in superiora tendit, ita quæ fit per Comparisonem incrementum ex inferioribus petit. Augendo enim quod est infra, necesse est, vt extollatur quod supra positū est: vt idē Cicero ibidē, si hoc tibi inter cœnā & in illis immanibus tuis poculis accidisset: quis nō turpe duceret? in cœtu verò populi. Rō. & quæ sequuntur. Per Rationē fit Amplificatio: quū, vt aliud crescat, aliud augetur, vt quū Hectoris fortitudo laudatur, Achilles crescat: & Hānibalis, vt Sci

pionis. Per Congeriem quoq; verborum ac
 Sententiarum idem significantium fit Ampli-
 ficatio: nam etiam si non per gradus ascendāt
 tamē vellut aceruo quodam alleuantur, vt
 Cicero. Quid enim Tubero, tuus ille distinc-
 tus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius la-
 tus ille mucro petebat? Qui sensus erat armo-
 rum tuorum? Quæ tua mens? Oculi? Manus?
 Ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas?
 Eadem est ferè ratio minuendi: nam totidem
 fun. descendendibus quot ascēdentibus gra-
 dust ¶ Sententia vno modo accipitur pro eo,
 quod animo sentimus: alio modo pro decre-
 to: vt quum à iudice fertur sententia. Sed in
 præsentiarum Sententia est Oratio sumpta de
 vita: quæ aut quid sit: aut quid esse oporteat
 breuiter ostēdit. Itaq; lumina præcipua in clau-
 fulis posita, Sententias vocamus: quæ minus
 crebra apud antiquos, nostris tēporibus mo-
 do carent. Est igitur Sententia vox vniuersa-
 lis, quæ etiam citra causæ complexum possit
 esse laudabilis: vt nihil est tam populare quā
 bonitas, quæ simplex est, aut ratione subiecta
 vt in omni certamine qui opulentior est, etiā
 si acci-

si accipit iniuriam: tamèn quia plus potest, facere videtur. Nonnunquã duplex est, vt obsequium amicos veritas odium parit. Illud notabile ex diuersis, vt mors misera non est, aditus ad mortem miser est. Tam de est auaro quod habet: quam quod non habet. Sed maiorem vim accipiunt ex mutatione figuræ: vt, vsq; adeo ne mori miserum est? Acrius enim hoc est quàm perse mors misera non est. Ex Translatione à Comuni ad proprium. Vt nocere facile est: prodesse difficilior: Vehementius apud Ouidium Medea dicit: seruare potui, perdere an possim rogas? Vertit ad personam Cicero: nihil habet Cæsar vel fortuna tua maius quàm vt possis, nec natura melius quàm vt velis seruare quamplurimos. Ita quæ erant rerum propria fecit hominis. In hoc genere custodiendum est ne passim à quo cūq; dicantur. Magis enim decet eos, in quibus est autoritas: vt rei pondus etiam persona confirmet. Ego verò hæc lumina Orationis velut oculos quosdam Eloquæ esse credo: sed neque oculos esse toto corpore velim: ne cetera membra suum officium perdant. Restabat

DE MEMORIA.

hoc in loco aliquid de tropis & figuris : sed quia hæc pars apud Grammaticos etiam protrita est, omittimus: nunc ad ceteras Rhetoricæ partes transgrediamur.

DE MEMORIA.

MEMORIAM quidam Naturæ esse munus existimauerunt: est quæ in ea non dubiè plurimum: sed ipsa excolèdo, sicut omnia alia, augetur: & totus, de quo diximus ad huc inanis est labor, nisi ceteræ partes hoc veluti spiritu contineantur. Nam & omnis disciplina Memoria constat: frustra quæ docemur, si quicquid audimus præterfluat, & exemplorû, legum, respõsorum, dictorum, benè quæ factorum: quæ velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet Orator: eadem illa vis repræsentat. Nec immerito thesaurus hic Eloquentiæ dicitur. Sed non firmè tantum continere: verum etiam citò percipere multa acturos oportet. Nec quæ scripseris modo, iterata lectione complecti: sed in cogitatis quoque rerum

ac verborum cōtextum sequi: & quæ sunt ab aduersa parte dicta meminisse, nec utiq; eo, quo dicta sunt ordine refutare: sed opportunis locis ponere. Quid? Extemporalis Oratio non alio mihi videtur mentis vigore constare. Nam dum alia dicimus, quæ dicturi sumus intuenda sunt. Ita quum semper cogitatio ultra id, quod est longius quærit: quicquid interim repetit, quodammodo apud Memoriam deponit: quod illa quasi quædam media manus, acceptum ab Intentione, tradit Elocutioni, non arbitror autem mihi in hoc immorandum quid Memoriam faciat. Quanquam pleriq; imprimi quædam vestigia nostro animo, quæ velut in ceris anulorum signa seruentur, existimant. Neq; ero tam credulus: ut quasi habitu tardiolem firmiorēq; Memoriam fieri putem. Eius autē, quod ad animū pertinet magis admirere naturam: subito res vetustas tanto ex interuallo repetitas, reddere se & offerre: nec tantum requirentibus, sed etiā spōte interim, nec vigilantibus, sed etiam quiete cōpositis magis, eoq; illa quoq; animalia, quæ carere intellectu videmus, meminērūt & agno-

DE MEMORIA.

scunt: & quamlibet longo itinere deducta, ad
 assuetas sibi sedes reuertentur. Quid non hæc
 varietas mira est? Excidere proxima, vetera
 in hærerere? Hæsternorum immemores, acta
 pueritiæ recordari? Quid quod quædã requisi-
 tate occultant: & eadem fortè succurrūt? Nec
 manet semper Memoria: sed aliquando etiã
 redit. Nesciretur tamèn quanta vis esset eius:
 quanta diuinitas nisi in hoc lumẽ orandi vim
 extulisset. Non. n. rerum modò, sed etiam ver-
 borum ordinem præstat: nec ea pauca conte-
 xit, sed durat propè in infinitum: & in longissi-
 mis actionibus prius audiendi patientia, quã
 Memorix fides deficit. Quod & ipsum Argu-
 mento est subesse arte aliquam, iuuariq; ratio-
 ne Naturam: quum idem docti facere: illud in
 docti & inexercitati non possimus. Quanquã
 inuenio apud Platonem obstare Memorix
 vsum literarũ: videlicet quod illa, quæ scriptis
 reposuimus: velut custodire desinimus: & ipsa
 securitate dimittimus. Nec dubium est quin
 plurimum in hac parte valeat mentis inten-
 tio: & velut acies luminum à prospectu rerũ,
 quas intuetur, nõ auersa. Vnde accidit: vt quæ
 per

per plures dies scribimus ediscendi causa, cogitatio ipsa contineat. Artem autem Memoriarum primus ostendisse dicitur Simonides: cuius vulgata fabula est. Quum pugili coronato carmen, quale componi victoribus solet, mercede pacta scripsisset: ad negatam ei pecuniarum partem, quod de more poetis frequentissimo, digressus in laudes Castoris & Pellucis exierat. Qua propter partem ab iis peteret, quorum facta celebrasset, iuebatur, & persoluerunt, ut traditum est. Nam quum esset grande conuiuium in honore eiusdem victoriae: atque adhibitus coenae Simonides: nuntio est excitus, quod eum duo iuvenes, equis aduecti desiderare maiorem in modum dicebatur, & illos quidem non inuenit: fuisse tamen gratos erga se: exitu comperit. Nam, vix, eo limen egrosso, triclinium illud supra conuiuas corruit: atque ita confudit: ut non ora modo oppressorum, sed membra etiam omnia, requirentes ad sepulturam propinqui, nulla nota possent discernere. Tum Simonides dicitur memor ordinis, quo quisque discubuerat, corpora suis reddidisse. Ex hoc Simonidis facto, notari vi-

DE MEMORIA.

detur iuuari Memoriam signatis animo fe-
 dibus: idq; credere suo quisq; experimento.
 Nam quum in loca aliqua post tempus reuer-
 si sumus: non ipsa agnoscimus tantum: sed e-
 tiam quæ in iis fecerimus reminiscimur: per-
 sonæq; sub eunt: nōnunquā tacitæ quoq; cogi-
 tationes in mentem reueruntur. Nata est igitur,
 vt in plerisq;, Ars ab experimento. Igitur
 Memoria vtrum habeat quiddam artificii, an
 omnis à Natura proficiscatur, aliud dicēdi tē-
 pus idoneum dabitur. Nunc perinde atq; con-
 stet in hac re multū valere Artem & præcep-
 tionē: ita de ea re loquemur, placet enim no-
 bis esse artificium Memorix: quare placeat a
 aliās ostendemus: in præsentia cuiusmodi sit ea
 aperiemus. Sūt igitur duæ Memorix: vna Na-
 turalis, altera Artificiofa: Naturalis est ea, quæ
 nostris animis insita est, & sine multa cogita-
 tione nata. Artificiofa est ea, quam confir-
 mat Inductio quædam & ratio præceptionis.
 Sed quia rebus in certis ingenii bonitas imita-
 tur sæpe doctrinā: Ars porrò Naturæ commo-
 da confirmat & ager: ita fit in hac re vt non-
 nūquā naturalis Memoria (si cui data est e-
 gregia)

gregia) similis sit huic Artificioſæ Porro hæc Artificioſa Naturæ cōmoda retinet & amplificat ratione doctrinæ. Qua propter Naturalis Memoria præceptione confirmanda eſt, vt ſit egregia: & hæc quæ doctrina datur indiget ingenii. Nec hoc magis aut minus in hac re quàm in ceteris artibus ſit: vt ingenio, doctrina, præceptione, Natura, nitelcat. Quare in illis, qui natura memores ſunt, utilis hæc erit inſtitutio: quod tutè paulò poſt poteris intelligere: & ſi illi freti ſuo ingenio noſtro non indigerent: tamèn iuſta cauſſa daretur, quare iis qui minus ingenii habent, adiuuētō velimus eſſe. Nunc de Artificioſa Memoria loquemur. Conſtat igitur Artificioſa Memoria ex Locis & Imaginibus. Locos appellamus eos, qui breuiter, perfectè, inſignitè, aut Natura aut manu ſunt abſoluti: vt eos facilè naturali Memoria cōprehendere & amplecti queamus: vt ædes, intercolumnium, angulū, fornicē, & alia, quæ his ſimilia ſunt. Imagines ſunt formæ quædã & notæ & ſimulacra eius rei, quã meminifſe volumus, quod genus, equi, leonis, aquilæ. Memoriã ſi volumus habere, Imagines eorum in
certis

certis locis collocare nos oportebit. Nunc cuiusmodi Locos inuenire & quo pacto reperire, & in Locis Imagines continere oporteat: ostendemus. Quemadmodum igitur qui literas sciunt, possunt id, quod dictum est scribere: & recitare quod scripserunt: ita qui immodica didicerunt, possunt quod audierunt, in Locis collocare: & ex his memoriter pronuntiare. Loci enim ceræ aut chartæ simillimi sunt. Imagines literis. Dispositio & collocatio Imaginum scripturæ, Pronuntiatio lectioni. Oportet igitur si volumus multa meminisse: multos nobis Locos cõparare: vt in multis locis multas imagines collocare possimus. Itẽ putamus oportere ex ordine hos Locos habere: ne quando perturbatione ordinis impediamur: quo secius quoto loco libebit vel à superiore vel ab inferiore parte Imagines sequi: vt ea, quæ mandata locis erũt: & proferre possimus. Nam vt si in ordine stantes notos complures videmus: nihil nostra interfit, vtrum à summo an ab imo nomina eorum dicere incipiamus. Item in locis ex ordine collocatis euenit: vt in qualibet partem quoto quoq; loco li-

co libebit, Imaginibus commoniti, dicere pos-
 simus id quod locis mādauerimus. Quare pla-
 cet ex ordine Locos cōparare: & locos quos
 assumpserimus, egregie commoditerq; nota-
 re oportebit: vt ppetuo nobis hærere possint.
 Nam Imagines sicut literæ delentur, vbi nihil
 vtimur, Loci tanquam cera remanere debēt:
 Et ne fortè in numero Locorum falli possi-
 mus, quintum quēq; Locum placet notari,
 quod genus, si in quinto Loco manum: aureā
 collocemus: in decimo, aliquem notum cui
 prænomē sit decimo: deinde facilè erit quin-
 to quoq; Loco similes notas collocares. Itē
 comodius est in derelicta quam in celebri re-
 gione cōparare: propterea quod frequentia
 & deambulatio hominum conturbat & infir-
 mat Imaginum notas: solitudo conseruat in-
 tegras simulacrorum figuras. Præterea dissi-
 miles forma atq; Natura Loci comparandi
 sunt: vt distinctè interlucere possint. Nam si
 quis multa intercolumnia sumpserit: contur-
 batur similitudine: & ignorabit quid in quo
 quo Loco collocetur. Et magnitudine modi-
 ca & mediocres Locos habere oportet. Nam

& præ

DE MEMORIA.

& præter modum ampli vagas imagines reddunt:& nimis angusti, sæpe nõ videntur posse capere Imaginum collocatiõnem. Tunc nec nimis illustres nec vehementer obscuros Locos habere oportet:ne aut obscæcentur tenebris imagines:aut splendore præfulgeãt. Intervals Locorum mediocria esse oportet, ferè paulò plus aut minus pedum trigenũ. Nã vt aspectus, ita cogitatio minus valet, siue nimis procul remoueris, siue vehemèter ppè admo-ueris id quod oportet videri. Sed quãquã facillè est ei qui paulò plura explorauit, quãuis multos& idoneos Locos cõpararit:tamèn si quis ad ista idoneos inuenire se non putauit:ipse sibi constituat quam volet multos licebit. Cogitatio enim quãuis regionem potest amplecti:& in eis sitũ Loci eiusdẽ ad suũ arbitriũ fabricari & architectari:Quare licebit si hac prõpta copia cõtèti nõ erimus, nos meptifos cogitatione nostra regionẽ cõstituere:& idoneorũ locorũ comodissimã distinctionẽ cõparare. De Locis satis dictũ est:nũc ad imaginũ rationem trãseamus. Quoniã ergo rerum similes Imagines esse oportet: ex omnibus verbis
nos-

nosmet notas nobis Similitudines eligere debemus. Duplices igitur Similitudines esse debent: vnæ rerum, alteræ verborum. Rerum Similitudines exprimuntur: quum summam ipforum negotiorum imagines comparamus. Verborum Similitudines constituuntur: quum vnus cuiusque nominis & vocabuli Memoria, imagine notatur. Reitorius Memoriam sæpe vna nota & imagine simplici comprehendimus hoc modo: vt si accusator dixerit ab reo hominem veneno necatum: & hærediratis causa factum arguerit, & eius rei multos dixerit testes & conscios esse: si hoc primum vt ad defendendum nobis expeditum sit, meminisse volumus: in primo loco rei totius imaginem conformabimus: ægrotum in lecto cubantem faciem ipsam illum, de quo agetur: si formam eius detinebimus. Si eum non cognouerimus aliquem ægrotum non de minimo loco sumemus, vt cito in mentem venire possit: & reum ad lectum eius statuemus dextra poculum, sinistra tabulas, medico testiculos arietinos tenentem. Hoc modo & testium & hæreditatis & venenum necati memoriam habere

bere poterimus. Item deinceps cetera omnia
 ex ordine in locis ponemus. Et quotiescūq;
 rē meminisse volumus: sic Formarum disposi-
 tione & imaginum diligenti notatione, vte-
 mur: vt facile ea, quæ volumus Memoria con-
 sequamur. Quum verborum Similitudines
 Imaginibus exprimere volumus, plus negotii
 sumemus: & magis ingenium nostrum exerce-
 bimus: id nos hoc modo facere oportebit. Iā
 domi vltionē reges Atridæ parant, in loco
 constituere oportet manus ad cælum tollen-
 tem Domitium, quum à regibus Martiis loris
 cædatur: hoc erit iam domi vltionem reges.
 In altero loco Aesopum & Cimbrum subor-
 nari: & Iphigeniam vagantem, hoc erit Atri-
 dæ parant. Hoc modo omnia verba erunt ex-
 pressa. Sed hæc Imaginum conformatio tum
 valet si Naturalem Memoriam exuscitaueri-
 mus ab hac notatione: vt versu posito ipsi no-
 biscum primum transeamus bis aut ter eū
 versum: deinde cum Imaginibus verba expri-
 mamus: hoc modo Naturæ suppeditabitur do-
 ctrina. Nam vtraq; altera separata minus erit
 firma: ita tamē vt multo plus in Doctrina at-
 que

que Arte præsidii sit: quod docere non graua remur, ni metuerim9 ne cum ab instituto nostro recessissemus commodè minus reseruare tur hæc dilucida breuitas præceptionis. Nunc quoniam solet accidere, vt Imagines partim firmæ & ad mouendum idonea sint: partim imbecilles & infirmæ, quæ vix Memoriã possunt excitare: qua de causâ vtrûq; fiat considerandû est: vt cognita causâ, quas vitemus & quas sequemur Imagines, scribere possimus. Docet igitur nos ipsa Natura quod oporteat fieri. Nã si quas res in vita videmus paruas, vsitatas, quotidianas, meminisse nõ solemus: propterea quod nulla nisi noua aut admirabili re cõmouetur animus. At si quid videmus aut audimus egregiũ, turpe, aut honestũ, incredibile magnũ, ridiculum: id diu meminisse consueuimus. Ita q; quas res ante ora videmus, obliuiscimur plerũq;, quæ acciderũt in pueritia, optimè meminimus sæpe. Nec hoc alia de causâ potest accidere, nisi quod vsitatæ res facillè ẽ Memoria labũtur: insignes & nouæ diũtius in animo manent, Solis exortus, cursus, occasus, nemo admiratur: propterea quia quotidè fiũt: at eclipsim Solis miratur, quia raro accidit: &

DE MEMORIA.

Solis eclipsim magis miratur quā Lunæ: quoniam hæ crebriores sunt. Docet ergo Natura vulgari & vsitata re nō exuscitari: nouitate vero, & insigni quodā negotio, cōmoueri. Imitatur Ars igitur Naturā & quod ea desiderat inueniet: si quod hæc ostendit sequatur. Nihil est enim, quod aut Natura extremum inuenierit: aut doctrina primum: quia rerū principia ab ingenio profecta sunt: & eius disciplina cōparatur. Imagines igitur nos in eo genere cōstituere oportebit: quod gen9 in Memoria diutissimè possit remanere: id accidet, si quā maximè notas Similitudines constituemus, si nō multas nec vagas, sed aliquid agentes Imagines ponemus: si egregiā pulcritudinē aut vnicā turpitudinē eis attribuemus: si aliquas exornabimus: vt si corona aut veste purpurea quonotior nobis sit Similitudo: aut si aliquam rē deformabimus: vt si cruentam aut cœno oblitam aut rubrica delibutā inducamus: quò magis insignica sit forma: aut ridiculas res aliquas Imaginibus attribuamus. Nam ea res quoq; faciet, vt facili9 meminisse possimus. Nā quas res veras faciliè meminerimus, easdē fictas & diligenter notas, meminisse non est difficilè.

Sed

Sed illud facere oportebit, vt idētidē primos quosq; Locos Imaginum renouādarū causa, celeriter animo peruagemur. Scio plerosque Græcos, qui d̄ Memoria scripserunt, fecisse vt multorū verborū Imagines conscriberent: vt qui eas discere vellēt, paratas haberēt: ne quid in quæredo consumerēt operis: quorū rationē, aliquot de causis, imppbam⁹. Primū quod in verborum innumerabilium multitudine, mille verborū Imagines ridiculum fit cōparare. Quantulum enim poterunt hæ valere: quū ex infinita verborum copia modo vnum, modo aliud nos verbum meminisse oportebit? Deinde cur volumus ab industria quē quam remouere, ne quid ipse quærat: quum nos illi omnia parata quæsitāq; tradamus? Præterea Similitudine alia alius magis commouetur. Nam vt sæpe formam, si quā similem cuipiā dixerimus esse, nō omnes habemus assensores, quod aliis videtur aliud: itē fit in imaginibus: vt quæ nobis diligēter notata sit, ea parū videatur in signis aliis. Quare sibi quēque cōmodo suo cōuenit Imagines cōparare. Postremo præceptoris est docere, quemadmodum

DE MEMORIA.

quæri quidq; cōueniat: & vnũ aliquid aut alterũ, non omnia, quæ eius generis erunt exẽpli causa subiicere: quo res dilucidior esse possit. Vt quũ de præemiis quærẽdis disputamus rationẽ damus quærẽdi: nõ mille præemiorũ genera describimus: ita arbitramur de Imaginibus fieri conuenire. Nunc ne forẽ hanc verborum Memoriam aut minus difficilem aut parũ vtilẽ arbitreris & ipsarũ Memoria rerũ contentus sis: quod & vtiliores sint: & plus habeant facultatis, admonedus es, quare verborũ Memoriam non improbemus. Nã putamus oportere eos, qui velint res faciliores sine labore & molestia facile meminisse, in rebus difficilioribus ante esse exercitatos. Nec nos hanc verborũ Memoriam reducimus, vt versus meminisse possimus: sed vt hac exercitatione illam rerũ Memoriam, quæ pertinet ad vtilitatẽ, confirmemus: vt ab hac difficili consuetudine sine labore ad illã facilitatẽ transire possimus. Sed cũ in omni disciplina infirma est Artis præceptio sine summa assiduitate exercitationis: tũ verò in Memoria minimũ valet doctrina: nisi industria, labore, diligentia cõprobetur, quã plurimos Locos vt habeas, & quã maxi-

maximè ad præcepta accõmodatos, curare poteris. In Imaginibus collocandis exerceri quotidie conuenit: non enim sicut à ceteris studiis abducimur nõnũquã occupatione: ita ab hac re nos potest caussa deducere aliqua. Nunquã est enim quin aliquid Memoriz tradere velimus: & tũ maximè quũ aliquo maiore officio detinemur. Quare cum sit vtile, facile, meminisse: nõ te fallit quod tantopere vtile sit: quanto labore sit appetendum: quod poteris existimare vtilitate cognita. Pluribus verbis ad eam rem te adhortari non est sententia, ne aut studio difficili, aut minus quàm res postulat dixisse videamur.

DE PRONVTIATIONE.

PRonuntiatio à plerisq; Actio dicitur: sed prius nomẽ à voce: sequens, à gestu videtur accipere. Nãq; Actionẽ Cicer: aliàs quasi sermonẽ: aliàs Eloquẽtiã quãdã corporis dicit. Itẽ tamẽ duas eius partes facit: quæ sunt eadẽ Pronũtiationis: Vocẽ atq; Motũ. Quæ ppter vtraq; appellatione indifferẽter vti licet. Habet autẽ res ipsa mirã quandã in Orationibus

DE PRONVTIATIONE.

bus vim ac potestatem. Nec enim tam refert qualia sint: quæ intra nos metipfos cõposuimus: quàm quo modo efferantur: nam ita quisquẽ vt audit, mouetur. Quare nec probatio vlla, quæ aliquo modo venit ab Oratore tam firma est, vt non perdat vires suas: nisi adiuuetur asseueratione dicentis. Affectus omnes languescant necesse est: nisi Voce, Vultu, totius propè habitu corporis in ardescant. Nam cum hæc omnia fecerimus: felices tamèn si nostrum illum ignem iudex cõceperit, ne dum eum supini securiquẽ moueamus: ac non & ipse nostra oscitatione soluatur. Documẽto sunt vel scenici actores: qui & optimis Poetarum tantum adiciunt gratiæ, vt nos infinite magis eadem illa audita, quàm lecta delectent: & vilißimis etiã quibusdã impetrèt aures: vt quibus nullus est in bibliothecis locus: sit etiam frequens in theatris. Quod si in rebus, quas fictas esse scimus & inanes, tantum Pronuntiatio potest: vt iram, lachrymas sollicitudinẽ afferat: quanto plus valeat necesse est, vbi & credimus? Equidem vel mediocrem Orationem commendatã viribus actionis affirmauerim plus habiturã esse momenti: quàm optimam eandem illa destitutam. Si quidem

& De-

& Demosthenes quid esset in toto genere dicendi summum interrogatus: Pronuntiationi palmā dedit: eidēq; secundum ac tertium locum: donec ab eo quæri desierit: ut eam videri possit non præcipuā, sed solā iudicasse. Sint igitur in primis Oratori futuro procul oris vitia ut expressa sunt verba, ut suis quæq; literæ sonis enuntiētur. Quarundā enim vel exilitate vel pinguitudine nimia laboramus: quasdam velut acriores parum efficimus: & alios non dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus. Quippe, rho, litteræ, qua Demosthenes quoque laboravit, lambda succedit: quarum vis est apud nos quoque, & cum. C. T. ac similiter. g. nō valluerunt in G. ac. D. molliuntur. Ne in puero quidē illas circa. S. literā delicias magister fert, nec verba in faucibus patietur audiri, nec oris inanitate resonare. Nec quod minimè Sermoni puro conueniat, simplicē vocis naturā pleniore quodam sono circū lenire: quod Græci catapeplāsmenō dicūt (sic appellatur cātus tiliarū,) quæ præclusis, quibus clarescunt foraminibus, recto modo exitu grauiorē spiritū reddūt. Curabit etiā ne extremæ syllabæ intercidāt, ut par sermo

DE PRONVTIATIONE.

sibi sit, vt quoties exclamandū sit: laterū conatus sit ille, nō capitis, vt Gestus ad Vocē, Vultus ad Gestū accōmodetur. Obseruādū erit etiā: vt rectē sit facies dicētis: ne labra ditor queantur, ne immodicus hiatus rictū distendat, ne supinus vultus, ne deiecti in terrā oculi, ne inclinata vtrolibet ceruix. Nā frōs pluribus generibus peccat: vidi multos, quorū supercilia ad singulos Vocis conatus alleuarentur, aliorū cōstricta, aliorū etiā dissidentia: quum altero in verticē tenderent: altero penē oculus ipse premeretur. Infinitū autē in his quoq; reb9 momentū est: & nihil potest placere quod nō decet. Debet etiā docere Comædus quomodo narrandū, qua sit autoritate suadū, qua cōcitatione cōsurgat ira, quis flexus deceat miserationem. Quod ita optimē faciet: si certos ex Comædiis elegerit locos & ad hoc maximē idoneos, idē actionibus similes. Idē autem ad pronūtiandū nō modo vtilissimi: verū ad augēdū quoq; Eloquētiā maximē accōmodati erūt. Et hęc dū infirma ætas maiora nō capiet, cæterū quū legere Orationes oportebit: quū virtutes carū iā sentiet: tū mihi diligēs aliquis ac peritus assistat: nec solū lectione formet,

met: verū etiā ediscere electa ex his cogat, & ea dicere stantē clarē: & quemadmodū agere oportebit: vt p̄tinus p̄nūtiationē Vocē & Memoriā exerceat. Nec illos quidē reprehēdendos puto, qui paulū etiā palæstricis vacauerūt nō de iis loquor, quibꝰ pars vitæ in oleo, pars in vino cōsumitur qui corporū cura mentē obruerūt: hos enim ab esse ab eo, quē instituimus quā lōgissimē velim. Sed nomen est idē iis, à quibus Gestus Motusq; formātur: vt recta sint brachia, ne indoctē rusticæ manꝰ, ne staturus indocorus, ne qua in p̄ferēdis pedibus inficitia, ne caput oculiq; ab alia corporis inclinatione dissideāt. Nā nec hoc esset in parte Pronūtiationis negauerit quisquā: nec ipsam Pronūtiationē ab Oratore secerneret: & certē quæ facere oporteat: nō indignādū est discere: quū præsertim hæc chironomia, quæ est (vt nomine ipso declaratur) lex gestus & ab illis tēporibus heroicis orta sit: & à sūmis Græciæ viris & ab ipso etiā Socrate p̄bata: à Platone quoq; in parte ciuiliū posita virtutū: & à chrysisso in præceptis deliberorū educatione cōpositis nō omīssa. Diuiditur igitur Pronūtiatio in Vocis figurā & corporis motū. Figura vocis est,

H s quæ

quæ suū quēdā possidet habitū, ratione & industria cōpatū. Ea didiuitur in tres partes, Magnitudinē, Fortitudinē, Mollitudinem. Magnitudinē Vocis maximè Natura comparat: non nihil auget sed maximè cōseruat exercitatio Declamationis. Mollitudinē vocis: hoc est vt eā torquere pro nostro commodo posimus, maximè faciet exercitatio Declamationis. Quapropter de Magnitudine Vocis & firmitudinis parte quoniam altera cura, altera Natura comparatur, nihil ad nos attinet cōmonere: nisi vt ab iis, qui non inscii sunt eius artificii, ratio curandæ Vocis petatur. De ea parte firmitudinis, quæ cōseruatur ratione Declamationis: & de Mollitudine Vocis: (quæ maximè necessaria est Oratori) quomodo ea quoq; moderatione Declamationis comparatur: dicendum videtur. Firmam igitur quā maximè poterimus in dicendo Vocem cōseruare, si quā maximè sedata & depresso voce, principia dicemus. Nā læduntur arteriæ, si ante quā Vox benè permulsa est, acri clamore compleātur. Et interuallis longioribus vti cōueniet. Recreatur enim spiritu vox: & arteriæ cōticendo requiescūt: & continuū
cla-

clamorem omittere: & ad sermonē redire oportet pariter. Commutationes enim faciūt, vt nullo genere Vocis effuso, in omni voce integri simus. Et acutas Vocis Exclamationes vitare debemus. Ictus enim fit, & vulnerantur arteriæ, acutā atq; extenuata nimis Acclamatione, & si quis splendor est Vocis, consumitur vno clamore vniuersus. Et vno spiritu cōtinenter multa dicere conuenit in extrema Oratione. Fauces enim calefiūt, & arteriæ cōplentur: & Vox, quæ varie tractata est: reduci- tur in quendam sonum æquabilem atq; cōstātem Quia verò sæpe rerum naturæ, gratia quædam iure debetur: velut accidit in hac re: nam hoc quod diximus ad vocem seruandā prodesse: idem attinet ad suauitatem Pronun- tiationis: vt quod natura voci profit idem vo- luntate auditoris probetur. Vtile est ad firmi- tudinem Vocis sedata vox in principio. Quid enim in suauius quam clamor in exordio causæ? Interualla vocem confirmant, eadem sententias concinniores diuisione reddunt & auditori spatium cogitandi relinquunt, cō- seruat vocem continui clamoris remissio: & auditorem quidem maximè delectat varietas
& ser

DE PRONUNTIATIONE.

& sermone animū ei9 retinet: & exuscitat, clamo-
 re. Acuta exclamatio vocē: & fauces vul-
 nerat, eadē lædit auditorē. habet enim quiddā
 illiberale: & ad muliebrē potius vociferatio ē,
 quā ad virilē dignitatē in dicendo accōmoda-
 tū. In extrema oratione cōtinens Vox reme-
 dio est Voci. Quid hæc eadē nonne animum
 vehementissimē calefacit auditoris in totius
 cōclusionē caussæ? Quoniā igitur res eadem
 Vocis firmitudini & Pronuntiationis suauita-
 ti p̄sunt, de vtrāq; re simul erit in præsentia di-
 ctum. De firmitudine, quæ visa sunt & de sua-
 uitate, quæ cōiuncta fuerunt: cetera suo loco
 post dicemus. Mollitudo igitur Vocis, quoniā
 omnis ad Rhetoris præceptionē pertinet, di-
 ligentius nobis considerāda est. Eā diuidimus
 in Sermonē, Cōtentionē, & Amplificationē.
 Sermo est Oratio remissa & finitima quōtidia-
 næ locutioni. Cōtentio est Oratio acris ad cō-
 firmandū & cōfutādū, accōmodata. Amplifi-
 catio est Oratio, quæ aut in iracūdiā inducit,
 aut ad misericordiā trahit auditoris animum.
 Sermo diuiditur in partes quatuor, Dignitatē
 Demōstrationē, Narrationem, Locationē. Di-
 gnitas est Oratio cum aliqua grauitate & vo-
 cis

eis remissione. Demonstratio est, quæ docet quomodo quid fieri potuerit, aut nō potuerit. Narratio est rerū gestarū expositio. Locatio est Oratio, quæ ex aliqua re verisimili, risū pudentē & liberalē mouere possit. Cōtentio diuiditur in Cōtinationē & in Distributionē. Cōtinuatio est Orationis enūtiandæ acceleratio clamosa. Distributio est in Cōtentione Oratio frequens cū raris & breuib; interualis acri vociferatione. Amplificatio diuiditur in Cohortationē & Cōquæstionē. Cohortatio est oratio, quæ aliquod peccatū amplificās, auditorē ad iracundiā adducit. Cōquestio est Oratio, quæ incōmodorū āplificatione animū ad misericordiā p̄ducit. Quoniā igitur Mollitudo Vocis in tres partes diuisa est, & hæ ipsæ partes in octo alias partes distributæ sūt: quæ cuiusq; idonea Pronuntiatio sit, demōstrādū videtur. Sermo quū est in dignitate, plenis faucibus, quā sedatissima & depressissima voce uti cōueniet: ita tñ ne ab oratoria cōsuetudine ad Tragicā trāscamus. Quū autē in Demōstratione, Voce paululū attēuata, crebris interualis, diuisionib; oportet uti: ipsa Pronūtiatione eas res, quas demōstrabim; inserere atq; inter
seca

DE PRONVTIATIONE.

secare videamur in animis auditorū. Quū autē Sermo in Narratione est, vocum varietate opus est: vt quo quidq; pacto gestū sit, ita narra-
 ri videatur. Strenuē quod volum9 ostēdere fa-
 ctū, celeriuscule dicem9. At aliud, otiosē retar-
 dabimus: deinde modo acriter, tū clementer,
 inestē hilariter in ōnes partes cōmutabimus
 vt verba, ita Pronūtiatiōē, si quā incederint
 in Narratione dicta, rogata, respōsa, si quæ ad-
 mirationes, de quib9 nos narrabim9, dilingē-
 ter animaduertem9: vt ōniū plonarū sensus ac
 q; animos, voce exprimam9. Sin erit Sermo ī
 locatione, leuiter tremet ūda Voce cū parua
 significatione ris9, sine vlla suspitione nimix
 cachinationis leuiter oportebit à Sermonē se-
 rio torq̄re ad liberalē locū, vocē. Quū autē cō-
 tēdere oportebit, quoniā id aut p Cōtinuatio-
 nē, aut p Distributionē faciēdū est, in cōtinua-
 tione adaucto mediocriter sonovocis, verbis
 cōtinuādis, Vocē quoq; iungere oportebit: et
 torq̄re sonū, & celeriter clamore verbacōfice-
 re: vt vī volubilē Orationis vociferatio cōseq-
 possit. In distributiōe vocē ab imis faucib9, ex-
 clamatiōe quā clarissima, adhibere oportet:
 & quātū spatii p. singulas Exclamatiōes si sū
 pferi-

pferimus, tantú inter siugula interualla, spatii,
 cõlumere iubemur. In Amplificationibus quã
 cohortatione vtemur Voce attenuatissima, cla
 more leni, sono æquabili, cõmutationibus cre
 bris, maxima celeritate. In Cõquestione, vte
 mur Voce depressa, inclinato sono, crebris in
 teruallis, lõgis spatiis, magnis cõmutationibus.
 De figura Vocis satis dictú est: nunc de corpo
 ris motu dicẽdum videtur. Motus corporis est
 Gestus & Vultus moderatio, quæ pñuntiati cõ
 uenit: & probabiliora reddit ea, quæ pronútiã
 tur. Conuenit igitur in Vultu pudorem & acri
 moniã esse: in Gestu venustatem cõspiciuã: nec
 turpitudinem esse: ne aut histriones aut opera
 rii videamur. Ad easdem igitur partes, in quas
 Vox est distributa, notu quoq; corporis ratio
 videtur esse accõmodãda. Nã si erit sermo indi
 gnitate, stãtes in vestigio leui dexteræ motu, lo
 qui oportebit, hilaritate, tristitia, mediocritate
 vultus ad Sermonis sentẽtias accõmodata. Sin
 erit in Demõstratione Sermo, paululũ corp9 à
 ceruicib9 dimittem9. Nã hoc est à natura darũ,
 vt quã proximẽtũ Vultũ manũ admoueamus
 ad auditores: si quam rem docere eos & vehe
 mẽter instigare velimus. Sin erit in Narratio
 ne

ne Sermo: idē Motus poterit idoneus esse, qui paulò ante demonstrabatur in dignitate. Sin in Locatione: Vultu quādā debemus hilaritatem significare, sine cōmutatione Gestus. Sin contēdemus per Continuationē, brachio celeri, mobili Vultu, acri aspectu vtemur. Sin Contentio fiet per Distributionem, celeri porrectione brachii, ambulatione pedis dextri, rara supplotione, acri & defixo aspectu vti oportet. Sin vtemur Amplificatione, per cohortationē, paulò tardiore & cōsideratiore Gestu, conueniet vti similibus ceteris rebus atq; in Contētione per Continuationē. Sin vtemur Amplificatione p Cōquestionē, fœmineo plāgore & capitis ictu, nōnunquā sedato & cōstāti Gestu, mœsto & cōturbato Vultu, vti oportebit. Non sum nescius quantū susceperim negotii, qui Motus corporis exprimere verbis & imitari scriptura conatus sum voces: verū nec hoc cōfusus sū posse fieri, vt d̄ his rebus satis cōmodè scribi posset: nec si id fieri nō potest, hoc quod feci fore inutile putabam: propterea quod hic admonere voluimus quod oporteret: reliqua trademus exercitatione. Hoc scire tñ oportet p̄nūtiationē bonā eò p̄ficere, vt res ex animo agi videatur.

PROLOGVS.

AD CLEMENTISSIMUM IN

*Christo IESV patrem, ac Illustrissimum Dominum Dom. Frãcis-
cum Simonidem. S.R.E. Cardinalem Hispanieñ. &c. Aelij Antos-
nij Nebrisseñ. in Compluteñ. gymnasio Artis Rhetoricæ pro-
fessoris præfatio in eiusdem Artis breuiarum ex
varijs Autoribus collectum.*

(?)

OLVS apud Platonem in
eo libro, qui de arte Rhetori-
ca Gorgias inscribitur: interro-
gatus à Cherophõte quam ar-
tẽ profiteretur: multæ, inquit,
Artes & scientiæ sunt in homi-

nibus ex peritia peritè adiuventæ. Peritia nãq;
facit vitam nostram per artem, Imperitia verò
per Fortunã, incedere. Cui sententiæ in magnis
moralib9 astipulatur Aristoteles. Vbi plurimũ,
inquit, est Fortunæ, ibi minimũ est Artis & pru-
dentia: atq; è cõtrario vbi plurimũ est Artis, ibi
minimũ est casus & fortunæ. Atqui, si vlla est
Ars, in qua plurimum Fortuna dominetur, ea
nimirum est Rhetorica. Est enim omniũ diffi-
cillima: quippe cuius fructũ possit percipere ne-
mo, qui nõ sit bon9 vir, idẽq; dicẽdi peritus. Nã
quid difficilius (vt ait Pittacus) quã esse bonum
virum? Quid magis arduum, quàm vt persua-

deas:

PROLOGVS

deas, copiosè ornatèq; dicere? Hinc est illud Aristotelis, quod iam trāsijt in prouerbiū, Virtus moralis & Ars intellectiua circa difficile versantur. Itaq; non sine caussa, in Oratore Cicero scribit, quosdam mirari solitos: quod in vno seculo complures optimi Poëtæ: atq; è diuerso in multis seculis vix Orator vnus tolerabilis sit repertus: quum presertim Ars dicēdi cōstet ex verbis triuialibus atq; protritit: & ex sententijs cōmuni omnium sensu receptis. Cuius rei caussa est in prūptu. Nā in eo excellere, in quo æmulos non habeas: & eos vincere, qui non repugnēt: nihil habet quod sit magnificum. At in eo, in quod omnes manibus pedibusq; nituntur: quodq; per omnē vitam agunt, alios superare: non admirabile modò, verum etiam diuini cuiusdā operis munus est. Sed ad rem. Ars dicēdi tamen cunctis hominibus est ingenita: quemadmodum & Grāmatica & Dialectica: omnes enim emēdatè, argutè, ornatèq; loqui nituntur: Ars tamèn & consuetudo perficit, vt ea, quæ in nobis Natura inchoauerat, ad summā reducantur. Sed eò Rhetorica difficilior est, quo eius materia longè latèq; patet: neq; illius amplitudo potest vllis terminis coarctari. Sed quū sint
huius

PROLOGVS

huius artis libri complures à clarissimis auctori-
 bus Græcis & Latinis editi: eòq; res deducta sit,
 vt nihil addi posse videatur: nescio quo tamèn
 modo, aliquid desideratur ad huc, quod sit ad-
 euntibus rē tam arduā quasi opus introducto-
 rium. Ad quod faciendū tu me, Pater optime,
 idētidē hortatus es: illa opinor ratione ductus,
 vt in hoc pulcerrimo totius orbis Hispani, ne
 dicam terrarum gymnosio, Eloquētiā cum sa-
 pientia iugēs: hanc quoq; partem inhonora-
 tā non relinqueres: ad quā exequēdā hic meus
 labor nō nihil posset conducere. Sed post Ci-
 ceronē & Quintilianum nullum post se scribē
 di locum, hac de re, posteris reliquere: quid ego
 ausim in tantæ rei difficultate? Introductoriū,
 inquis, quale illud fuit: quod in Latinas literas
 edidisti: magna q; cū tua, atq; nationis nræ glo-
 ria, per omnes nominis Latini gentes circun-
 fertur. O ho, dispar ratio est illius atq; huius ne-
 gotij. Illic habebam complures mei similes,
 quos imitarer: hic paucos, & qui me longius ab
 imitatione submouerent. Illic sunt multa, quæ
 possum mihi, vel peculiari quodam iure meo,
 vindicare, quæ prioribus fuerant incognita, ac
 q; etiam posteris fortasse, nisi à me acceperint:

PROLOGVS

hic verò quid ego inueniã : nisi quod est in ore
 omnium vulgoq; protritum? Illic præterea res
 erat mihi cum pueris literarum rudibus: hic ve-
 rò cum viris & quidẽ eruditissimis : qui forsan,
 opinione quadã falsa, quã semel de me accepe-
 runt, aliquid egregium, nouum, admirabile, à
 me expectãt. Quare ne mihi in hoc opere tale
 aliquid accidat, quale in illis introductionibus
 (fuerunt enim, qui dicerent me nihil bene dixif-
 se, nisi in ijs, quæ ab alijs accepi : in ceteris verò
 aberrasse) nihil ex ingenio meo, neq; vnũ qui-
 dẽ verbum apponã : nisi fortasse ad cõnecteda
 inter se Artis præcepta: ne quis possit me calū-
 niari:q; vetera atq; aliena pro nouis meisq; vë-
 do. Et ne quis falsò de me existimet q; sum O-
 rator : quia de Arte Oratoria præcepta trado:
 sciat Ciceroni placuisse nihil esse facilius quã
 de Arte scribere: nihil difficilius quàm ex Arte
 dicere. Quid igitur? quemadmodum ait Ho-
 ratius. Fungar vice cotis, acutum Red-
 dere quæ ferrum valet, ex-
 ors ipsa secandi
 Vale.

Finis.

